

Witte de With
Center for Contemporary Art
Jaarverslag 2016

Inhoudsopgave

- 3   **Introductie**
- 5   **Programma**
  - Tentoonstellingen & publiek programma
  - Aanvullend publiek programma & events
  - Educatie & talentontwikkeling
  - Publicaties
- 39   **Communicatie & Cultureel ondernemerschap**
- 47   **Kwantitatieve gegevens**
  - Bezoekersaantallen
  - Persoverzicht
  - Jaaragenda
- 57   **Financieel verslag**
  - Rekening baten en lasten
- 60   **Organisatie**
  - Algemeen
  - Raad van Toezicht, directie en personeel
  - Extra curriculum
- 62   **Witte de With dankt**

Introductie

Sinds de oprichting in 1990 heeft Witte de With onophoudelijk en zonder terughoudendheid commentaar geleverd op de culturele en politieke situatie waarin we ons bevinden. Niet alleen door actuele tentoonstellingen te presenteren, maar ook door het organiseren van symposia, educatieve programma's en de publicaties van Witte de With Publishers.

In 2016 zette Witte de With deze traditie voort. We wisten opnieuw kunstenaars en niet-kunstenaars bij elkaar te brengen. We gingen het jaar van start met een verkenning van de manier waarop hedendaagse tendensen in de podiumkunsten zich verhouden tot de beeldende kunst. Vervolgens hebben we gekeken hoe de (beeld)taal van theater, dans, linguïstiek en muziek de mogelijkheden van kunst kan uitbreiden. De dynamische artistieke praktijk van de kunstenaars Michael Portnoy en Charlemagne Palestine vormde daarbij het uitgangspunt. In onze tentoonstellingsruimte op de begane grond concentreerden we ons op de verhouding tussen literatuur en beeldende kunst met *Para/Fictions*. Dit is een doorlopend onderzoek van twee jaar op basis van het werk van tien kunstenaars. Het project ging van start met installaties van Calla Henkel & Max Pitegoff, Oscar Santillan, Lucy Skaer en Mark Geffriaud.

Later in het jaar vond de tentoonstelling *In the Belly of the Whale* plaats, een onderzoek naar de uiteenlopende manieren waarop kunst kan worden overgebracht of overgedragen. Het ging om een verkenning van kunst en kunstbemiddeling in relatie tot machtsstructuren, de wijze waarop kunst zich verhoudt tot het schetsen en volgen van betekenisvorming en de manier waarop objecten in de loop der tijd kunnen worden gekaapt door krachten in de maatschappij. Met dit project wilden we kijken naar de voedingsbodem van de relatie tussen kunstenaar en samenleving, een wezenlijk onderdeel van de opdracht van Witte de With.

Met *WDW25+* is Witte de With op de derde verdieping gedurende het hele jaar de confrontatie aangegaan met de overblijfselen van meer dan vijftientig jaar tentoonstellingen maken. Niet alleen door de inzet van de hele staf, maar daarnaast ook met de organisatie van een bevlogen reeks van ingrepen door kunstenaars en curatoren. Zij hebben canonieke momenten uit de geschiedenis van de instelling afwisselend gedeconstrueerd en zich er opnieuw mee verbonden. In opdracht van Witte de With hebben onder meer Bik Van der Pol, Marwa Arsanios, Ahmed Bouanani, Kasper Bosmans, Fabian Bechtle en Adriana Ramić projecten en tentoonstellingen van verschillend formaat ontwikkeld. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de aanleg van een blijvende werk-, studie- en archiefomgeving op de derde verdieping van Witte de With, waar vanaf 2017 een klein team blijft doorwerken aan *WDW25+*.

In de loop van het jaar zijn meer dan negentig publieksprogramma's gepresenteerd, die onze tentoonstellingen aanvulden en verdieping gaven. Sommige van deze programma's werden ontwikkeld in samenwerking met lokale, nationale en internationale partners. De *Futurocity Summit* was in dit opzicht een hoogtepunt. In deze tweedaagse bijeenkomst, die wij met de partners van Kunstblock en de schrijver Douglas Coupland organiseerden, was de centrale vraag: hoe gaan we om met de toekomst?

Onze educatieve programma's wisten bijna 2600 middelbare scholieren te bereiken. Met *Across the Board* hebben we de samenwerking met cultuurprofessionals gehandhaafd en met *Studium Witte de With* is de samenwerking met deelnemers uit het hoger onderwijs voortgezet.

Onze bezoekersaantallen zijn met 36.000 licht gestegen, de interactie met het publiek via sociale media is toegenomen en we hebben aanzienlijke pers aandacht gekregen in zowel nationale als internationale media.

Onze oprechte dank gaat uit naar de kunstenaars en denkers die het afgelopen jaar met ons hebben samengewerkt. Daarnaast bedanken we onze samenwerkingspartners, het publiek, de partnerinstellingen en de subsidieverstrekters, die eraan hebben bijgedragen dat wij door het jaar heen kwalitatief hoogstaande projecten en publicaties hebben kunnen ontwikkelen. Natuurlijk zou niets van dit alles mogelijk zijn geweest zonder ons geweldige team. Ook hen zou ik hartelijk willen danken voor het wederom tot stand brengen van een sterk programma.

Defne Ayas

Directeur
Witte de With Center for Contemporary Art

Programm

GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt Charlemagne Palestine

29 januari – 1 mei 2016

Opening: 28 januari 2016

Tentoonstelling / Publiek programma / Publicatie

Performance van Charlemagne Palestine tijdens de opening van *GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt*, 2016. Foto: Aad Hoogendoorn

GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt was een solotentoonstelling met performer, geluids- en beeldend kunstenaar Charlemagne Palestine (1947, VS). De tentoonstelling presenteerde onder meer vroege videowerken, sculpturen, schilderijen, installaties en geluidsopnames. Palestine werkt vanuit een zeer persoonlijk universum van rituelen, bedwelming en sjamanisme. In de afgelopen vier decennia creëerde hij met uiteenlopende media experimentele muzikale composities, fysieke performances en in latere jaren beeldend werk met speelgoedbeesten. Voor Palestine zijn vooral teddyberen krachtige sjamanistische totems, hij noemt ze *Divinities*, oftewel goddelijke wezens.

Charlemagne Palestine werd in 1947 in Brooklyn geboren in een Joodse familie. In de jaren zestig verwierf hij erkenning met zijn experimentele composities en performances en werd al snel een flamboyante verschijning in de creatieve kringen van New York. Hij werkte samen met choreograaf Simone Forti, kunstenaars Tony Conrad en Richard Serra, en voerde performances uit met avant-garde kunstenaar La Monte Young en componisten Terry Riley, Philip Glass en Steve Reich. Palestine heeft zich altijd verzet tegen de term waarmee het werk uit die tijd wordt omschreven, namelijk minimalisme, hij noemt het liever 'maximalisme'. In latere jaren toerde de kunstenaar door Europa en vestigde zich korte tijd in Nederland, waar hij woonde en werkte in Rotterdam.

De kern van de tentoonstelling bestond uit een concertvleugel, een Bösendorfer Imperial - het hoorbare hart van de tentoonstelling. en een nieuwe grootschalige versie van het *God-Bear Museum Model* - het ontwerp voor een museum waar muziek en performance evenzeer welkom zijn als schilderkunst. Ook waren in de tentoonstelling Palestines unieke muziek- en geluidsannotaties te zien: een ruime verzameling werk op papier, waarin de kunstenaar geluid naar beeld vertaalt.

De tentoonstelling was een gezamenlijke productie van Witte de With en Kunsthalle Wien, waar een andere editie van de tentoonstelling te zien was van 18 september tot 8 november 2015.

Curatoren: Luca Lo Pinto, Samuel Saelemakers
Partner: Kunsthalle Wien

Publiek programma

MUSICAAACONTINUUAAMESHUGANAAA

Performance door Charlemagne Palestine

12 februari 2016 (Art Rotterdam Week)

Charlemagne Palestine bespeelde zijn concertpiano, het muzikale hart van zijn tentoonstelling.

*MINIMAL VERSUS MAXIMAL,,,,,
FIGHTTTT TO THE DEATHH!!!!*

Masterclass door Charlemagne Palestine

18 maart 2016

In deze masterclass verkende Charlemagne Palestine de dichotomie die de kern vormt van zijn werk in de afgelopen vier decennia: een maximalistische houding in tijden van minimalisme. De kunstenaar leidde deelnemers van de masterclass langs zijn oeuvre vol intuïtieve en non-conformistische artistieke acties: combinaties van fysieke, relationele en tijdelijke objecten, performance, geluid en ruimte.

De masterclass was gerealiseerd in samenwerking met de Master of Fine Art van het Piet Zwart Institute.
Samengesteld door: Yoeri Meessen, Docus van der Made

“Zeker niet te missen voor muzikanten en voor iedereen die Charlemagne Palestine nog niet ontdekt heeft.”

Gonzo Circus (april 2016) over de tentoonstelling met Charlemagne Palestine

Relational Stalinism – The Musical

Michael Portnoy

29 januari – 6 maart 2016
Opening: 28 januari 2016

Tentoonstelling / Publiek programma

Michael Portnoy, *The Agglutinators (Rigoberto)*, onderdeel van *Relational Stalinism – The Musical*, 2016. Foto: Aad Hoogendoorn

Relational Stalinism – The Musical bestond uit een serie performances van kunstenaar Michael Portnoy (1971, VS). De serie werd ontwikkeld in samenwerking met acht dansers, acteurs, zangers en cabaretiërs die ofwel nog studeerden ofwel professioneel werkzaam waren. Zij werden in november 2015 tijdens een auditie geselecteerd. De performers waren uitvoerders en mede-auteurs van de werken. Gedurende zes weken werden de performances uitgevoerd in de zes bovenste zalen van Witte de With. De repetities vonden een aantal weken voor de opening plaats.

Met een mix van cryptisch rollenspel, experimentele komische sketches, hyperactieve toeschouwers, melodramatische opera-intermezzo's, prog-rock micro-dance en tranentrekkende theoretische monologen nam Portnoy bezit van het instituut. Dit project bouwde voort op bestaande toepassingen in de performancekunst en zette aan tot een vorm van opbouwende performancekritiek.

De performances vonden gedurende de looptijd van de tentoonstelling plaats op alle donderdagen, zaterdag en zondagen, doorlopend van 14 tot 18 uur.

Deelnemers: Michael Portnoy in samenwerking met Mark Bellamy, Thomas Dudkiewicz, Margo van de Linde, Keyna Nara, Claudio Ritfeld, Evelyne Rossie, Loveday Smith, Gerrie de Vries

Curatoren: Defne Ayas, Natasha Hoare

Partner: A.P.E (art projects era)

Ondersteund door: Fonds 21, de Gemeente Rotterdam, Ambassade van de Verenigde Staten van Amerika

Publiek programma

YOU'VE GOT TO GIVE SOME MUFFIN FOR THIS SPACE

Filmvertoning en Q&A

4 februari 2016

Tijdens het International Film Festival Rotterdam organiseerde Witte de With een avond met korte films gevolgd door een Q&A met kunstenaar Michael Portnoy om dieper in te gaan op de conceptuele aanpak van *Relational Stalinism – The Musical*. Portnoy selecteerde films die absurdisme en woordenspel in artistiek bewegend beeld tonen.

Met korte films van: Tamy Ben-Tor, Miki Carmi, Mary Reid Kelly, Erka Nissinen en Catherine Sullivan

THE PARTICITURBATION ROOM

6 februari 2016

Locatie: BAR, Schiekade 201, Rotterdam

Tijdens deze exclusieve lounge party bij BAR nodigen Portnoys performers de gasten uit om hun identiteit, gedrag en taal te vervormen. Deze nachtclub was een concept van Michael Portnoy ter gelegenheid van *Relational Stalinism – The Musical*.

Deelnemers: Michael Portnoy, performers en publiek bij BAR

PERFORMANCE TAXONOMIES

Symposium

3 maart 2016

Van post-dans tot de terugkerende readymade, wat zijn de soorten performance die nu te zien zijn bij instituten? Wat voor mutaties en mogelijkheden kunnen we ons voorstellen? Op deze avond probeerden curatoren, kunstenaars en pedagogen deze vragen te beantwoorden door actuele performancetypen te analyseren.

Deelnemers: Bojana Mladenović (artistiek directeur School for New Dance Development SNDO), Igor Dobricic (dramaturg), Eva Wittocx (senior curator Museum M, Leuven), Natasha Hoare

THE PARTICITURBATION ROOM

TIJDENS MUSEUMNACHT 2016

5 maart 2016

Tijdens Museumnacht 2016 werden bezoekers uitgedaagd om logisch denken en het stabiele zelf achter zich te laten, waarna ze toegang kregen tot een exclusieve lounge party bij Witte de With.

PERFORMANCE OP ART ROTTERDAM

10 februari 2016

Locatie: Van Nelle Fabriek

Speciale performance tijdens de opening van Art Rotterdam.

11 februari

Locatie: Van Nelle Fabriek

Extra performances in de ochtend ter gelegenheid van het VIP programma van Art Rotterdam.

RELATIONAL STALINISM – THE MUSICAL
IN HET BUITENLAND

7, 8 en 9 juli 2016

Locatie: Liverpool Biennial

Michael Portnoys *Relational Stalinism – The Musical* was onderdeel van de Liverpool Biënnale.

19 november 2016

Locatie: Playground, België

Michael Portnoys *Relational Stalinism – The Musical* was onderdeel van het Playground Festival in Leuven.

Michael Portnoy, *The Agglutinators (Rigoberto)*, onderdeel van *Relational Stalinism – The Musical*, 2016. Foto: Sofie Knijff

In the Belly of the Whale

9 september – 31 december 2016

Opening: 8 september 2016

Tentoonstelling / Publiek programma

Pratchaya Phinthong, *Broken Hill*, 2013, onderdeel van de tentoonstelling *In the Belly of the Whale*, courtesy Adrastus Collection. Foto: Aad Hoogendoorn

In the Belly of the Whale bracht aan de hand van kunstwerken en kunstobjecten veranderingen in betekenis, receptie en de toepassing van kunst door de tijd heen in kaart. Hoe is een kunstwerk verbonden met een bepaald historisch moment en hoe veranderen de manier en het moment waarop een werk wordt getoond de betekenis.

Door herkomst en receptie centraal te stellen werden kunstwerken, artefacten en hun traject door de tijd heen tegen elkaar uitgespeeld als in een nevelkamer, het twintigste-eeuwse wetenschappelijke instrument dat de beweging van deeltjes traceert en zichtbaar maakt. De tentoongestelde werken konden worden gezien als 'objecten' die in hun beweging zijn vastgelegd.

Maar objecten worden niet alleen door de realiteit vormgegeven, ze kunnen ook zelf nieuwe werkelijkheden creëren. Eén onderdeel van de tentoonstelling legde dit fenomeen bloot aan de hand van het werk van Jean-Martin Charcot, een neurowetenschapper die een grote rol speelde in de studie naar hysterie als medische aandoening. Daarbij dienden fotografische taxonomieën als bewijsstukken. Charcots onderzoek ligt ten grondslag aan hedendaagse gezichtsherkenningstechnieken en gaf aanleiding tot twijfels over de veronderstelde objectiviteit van het medium fotografie. In het verlengde hiervan lieten de verzamelde werken zien hoe esthetische vormen of affecten kunnen worden afgezet tegen de politieke achtergrond waarin ze zijn ontstaan of ontvangen. *In the Belly of the Whale* meed een eenduidige synthese.

Deelnemers: Advancing American Art (1946–47), Minia Biabiany, Broomberg & Chanarin, Tania Bruguera, Mariana Castillo Deball, Jean-Martin Charcot, Paul Ekman, Hamza Halloubi, International Academy of Art Palestine (IAAP), Emily Jacir, Käthe Kollwitz, Susanne Kriemann, Britta Marakatt-Labba, Pratchaya Phinthong, Jeremy Shaw, Amie Siegel, Charles Thomson Rees Wilson, Van Abbemuseum
Curatoren: Natasha Hoare, Adam Kleinman
Met dank aan: Freud Museum Londen, Van Abbemuseum Eindhoven, Royal Scottish Academy (RCA) Edinburgh

Publiek programma

INTERPRETATIEVE RONDLEIDINGEN

Gedurende de tentoonstelling *In the Belly of the Whale* gaven genodigde 'lezers' een interpretatie, kritiek, analyse, vertaling of verstoring van de keuzes en methodes die waren aangewend. Elke lezer vertrok vanuit zijn of haar eigen achtergrond, waardoor de tentoongestelde werken op nieuwe, onverwachte manieren werden geïnterpreteerd.

Aaron Schuster (schrijver en filosoof)
9 september 2016

Aaron Peck (auteur, kunstcriticus)
18 november 2016

Mohammad Salemy (kunstenaar, criticus, curator)
21 oktober 2016

Nicoline van Harskamp (kunstenaar)
2 december 2016

EVERY CONTACT LEAVES A TRACE: FOLLOW THE...

Conferentie

19 november 2016

Deze conferentie had als uitgangspunt de overeenkomstige middelen van de onderzoeker en de detective. Hoe worden objecten en ideeën met betrekking tot eigenaarschap, vertoning en gebruik binnen disciplines als kunst, recht, film en antropologie aangewend. Wat is de invloed van wisselende referentiekaders op kunstwerken en objecten, hoe kunnen die kaders het discours verstoren of vormgeven. En in hoeverre wordt de receptie bepaald door media, stijl, uitzendwijze en toon.

Deelnemers: Anke Bangma (artistiek leider TENT), Fadi El Abdallah (woordvoerder Internationaal Gerechtshof Den Haag), Patrick Goddard (kunstenaar), Natasha Hoare, Kapwani Kiwanga (kunstenaar), Adam Kleinman (schrijver, curator en educator), Ana Teixeira Pinto (schrijver en cultuurtheoreticus)

"Mijn programma omvat samenwerkingen met kunstenaars, maar ook met advocaten, economen, journalisten, archeologen, theologen, filosofen en schrijvers die zich actief bezighouden met de uiteenlopende verschijningsvormen van crisis anno nu, waarbij alle nieuwe vormen van activisme die wereldwijd de kop opsteken, worden betrokken."

Defne Ayas in *Artsy.com* (30 maart 2016)

WDW25+

Doorlopend project 2016 – 2017
Opening: 26 mei; 8 september;
10 november 2016

Tentoonstellingen / Publiek programma /
Publicatie

Fabian Bechtle en Adriana Ramić, *Rome Was Built For A Day*, tentoonstellingsoverzicht Witte de With. Foto: Aad Hoogendoorn

Het project WDW25+ is in 2016 ontwikkeld als vervolg op het vijftienvijftigjarige jubileum in 2015 en heeft tot doel de tentoonstellingsgeschiedenis van Witte de With in kaart te brengen. De centrale vraag is: wat gebeurt er met kunst wanneer een kunstenaar en een instituut elkaar treffen? Het materiaal dat is verzameld, geïndexeerd en onderzocht loopt uiteen van schetsen en tekeningen van kunstenaars en interne teamleden, correspondenties met curatoren en persoonlijke documenten van kunstenaars tot film- en videokunst, overblijfselen van kunstwerken en audio- en digitaal materiaal, waaronder gedigitaliseerde dia's en video-registraties van performances, artist talks, lezingen en symposia. Het programma rondom *WDW25+ Commissions* bracht de visies van kunstenaars en andere genodigden zoals kunsthistorici, verzamelaars, bibliothecarissen en stichtingen naar voren door projecten in opdracht en een publiek programma. Op de derde verdieping van Witte de With wordt vanaf 2017 een kleine ruimte gereserveerd voor een intern team, versterkt door archeoloog Marjolijn Kok, dat blijft doorwerken aan *WDW25+*.

WDW25+ Commissions

WERE IT AS IF
Bik Van der Pol

26 mei – 21 augustus 2016

Op uitnodiging van directeur Defne Ayas belichtte kunstenaarsduo Bik Van der Pol het deel van de geschiedenis van Witte de With (en de kunst in Rotterdam) dat verloren dreigt te gaan. Het uitgangspunt van Liesbeth Bik (1959, NL) en Jos van der Pol (1961, NL) voor dit langdurige, haast forensische project is dat culturele instellingen en hun nalatenschap uit zowel verhalen als kortstondige objecten en subtiele sporen bestaan. Bovendien is voor hen de sociaaleconomische en politieke context waarin het instituut is ontstaan van belang. De samenwerking tussen Bik Van der Pol en Witte de With startte in juni 2015 en ontwikkelde zich gedurende de tentoonstellingsperiode in nauwe samenspraak met Witte de With-stafleden en kunstenaars. Het project wordt in 2017 afgerond met een publicatie.

Curatoren: Defne Ayas, Samuel Saelemakers
Met dank aan: Adjunct-directeur Paul van Gennip als parrhesiast, curatorial projectassistent Frederike Sperling, CBK Rotterdam
Ondersteund door: Mondriaan Fonds (Werkbijdrage Bewezen Talent + Opdrachtgever) voor een periode van 24 maanden

*I want to possess in this world that
which brings joy to the eyes...*

Ahmed Bouanani

26 mei – 21 augustus 2016

Na het collectieve trauma van de koloniale bezetting van Marokko ontwikkelde een voorhoede van kunstenaars culturele praktijken om een nieuwe visie te creëren op het land. Deze praktijken waren gebaseerd op oude tradities die via verhalen verder worden verteld. Filmmaker, dichter en schrijver Ahmed Bouanani (1938–2011) was met zijn baanbrekende filmische en poëtische taal een sleutel-figuur in deze beweging.

De dochter van Bouanani, kunstenaar Touda Bouanani (1996, MA) en curator Omar Berrada werkten samen aan de presentatie van werk en materiaal uit zijn omvangrijke archief. De presentatie bij Witte de With was een goede aanleiding voor de vertaling en ondertiteling van Ahmed Bouanani's korte films in het Engels. Hierdoor genereerde het project een grotere distributie van zijn werk en in het verlengde daarvan meer erkenning van de avant-garde films in Marokko en het Maghreb-gebied.

Kunstenaars: Ahmed Bouanani, Touda Bouanani, Ali Essafi
Curatoren: Natasha Hoare, Omar Berrada, Touda Bouanani
Met dank aan: SUB-TI Subtitling

“Het grote belang van instellingen als Witte de With voor een kritische en geëngageerde blik op politieke en maatschappelijke ontwikkelingen en voor het voortbestaan van de kunst, is door de tentoonstelling met Bik Van der Pol op eminente wijze zichtbaar gemaakt.”

Janneke Wesseling in NRC Handelsblad (16 juni 2016) over de tentoonstelling *WERE IT AS IF* van Bik Van der Pol

What representations?

Marwa Arsanios

26 mei – 21 augustus 2016

Voor *WDW25+ Commissions* onderzocht Marwa Arsanios (1978, VS), kunstenaar en mede-oprichter van 98Weeks Research Project, *Contemporary Arab Representations*, dat vanaf 2001 op initiatief van voormalig Witte de With-directeur Catherine David plaatsvond. Dit project presenteerde werken en activiteiten uit de culturele en intellectuele Arabische wereld. Arsanios onderzocht hoe dit project historisch kan worden geplaatst. Welke invloeden had het op kunstenaars die deelnamen aan *Contemporary Arab Representations* en wie en waarom werden uitgesloten?

Curator: Natasha Hoare

Decorations

Kasper Bosmans

9 september – 31 december 2016

Voor *Decorations* nam Kasper Bosmans (1990, BE) projecten uit het verleden onder de loep in een serie nieuwe werken, waaronder een publicatie, 'legende'-schilderijen en grootschalige muurschilderingen. De legende-schilderijen zijn aangebracht op de deksels van archiefdozen van Witte de With-projecten. Zij fungeren als stille aanwijzingen die geopenbaard worden aan toekomstige onderzoekers wanneer de dozen worden geopend. De muurschilderingen lieten terugkerende thema's uit Witte de Withs programma zien, zoals migratie, huiselijkheid, seksualiteit, urbanisme en ecologie. Ze toonden mythologische verhalen of schijnbaar onbetwistbare feiten die door Bosmans' persoonlijke filter waren gegaan.

Als reactie op de afwezigheid van volkskunst in de geschiedenis van Witte de With bevatte *Decorations* documenten uit *10,000 Years of Nordic Folk Art*, een archief opgestart door kunstenaar Asger Jorn. Dit archief is onderdeel van het Scandinavian Institute for Comparative Vandalism dat in 1961 door Jorn is opgericht met als doel de kunstgeschiedenis te 'vandaliseren'.

Curator: Samuel Saelemakers

Met dank aan: Lucas Haberkorn en Jacob Thage,

Museum Jorn, Silkeborg

Ondersteund door: Vlaamse overheid Departement

Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Rome Was Built For A Day

Fabian Bechtle en Adriana Ramić

10 november – 31 december 2016

Opening, filmvertoning en Artist Talk: 10 november 2016
Rome Was Built For a Day gaf een blik op het archief van Witte de With middels twee in opdracht gemaakte nieuwe werken. Adriana Ramić (1989, VS) presenteerde een fictieve tentoonstelling gebaseerd op Witte de Withs digitale archief van de afgelopen tien jaar. Ieder werk in die tentoonstelling reageerde op een tekst die was samengesteld door een met data van het instituut gevoed computerprogramma.

Vanwege zijn interesse in de creatie van herinneringen heeft Fabian Bechtle (1980, DE) al herhaaldelijk gewerkt met archieven. Zijn bijdrage in het kader van *WDW25+* was een video waarin zowel de (uiterlijke) opstelling van het archief te zien was als de (innerlijke) transformatie die het archief onderging door het werk dat hij daar maakte. De beelden oogden als het archief in zijn huidige staat, maar leken daarnaast ook de toekomst of het verleden te documenteren.

Kunstenaars: Adriana Ramić, Fabian Bechtle

Curator: Marie Egger (Curatorial Fellow 2016)

Ondersteund door: Goethe Instituut

“The main component of the show responds to a question raised by director Defne Ayas as to what the ‘plus’ could mean. What is missing from the archive, from the exhibition histories? Folk art! Anonymous works by people who are not or do not want to be known as artists.”

Mousse Magazine (oktober 2016) interviewt Kasper Bosmans over zijn tentoonstelling *WDW25+ Decorations*

Publiek programma

WERE IT AS IF: TENTOONSTELLINGSLEZINGEN

Samira Ben Laloua (oprichter van *Extra Extra Nouveau Magazine Erotique*)

9 juni 2016

Lex ter Braak (directeur Jan van Eyck Academie)

30 juni 2016

Wouter Davidts (Hoofd Vrije Kunsten Sint Lucas University College of Art and Design, Antwerpen)

5 augustus 2016

Maziar Afrassiabi (directeur Rib Art Space Rotterdam)

21 augustus 2016

AHMED BOUANANI: LE MIRAGE

Filmvertoning en gesprek

16 juli 2016

Locatie: Museumpark, Rotterdam

Touda Bouanani gaf een introductie bij de vertoning van Ahmed Bouanani's speelfilm *Le Mirage* (1979). *Le Mirage* speelde een centrale rol binnen de experimentele Marokkaanse cinema. De vertoning werd gevolgd door een lezing van Omar Berrada over de rol van archieven in het werk van Bouanani. Na de film was er een kort vraaggesprek tussen Barrada en Rana Hamadeh.

Deelnemers: Touda Bouanani (dochter van Ahmed Bouanani), Omar Berrada (schrijver, vertaler en curator), Rana Hamadeh (kunstenaar)
Partners: International Film Festival Rotterdam, Museum Boijmans Van Beuningen, Kunsthal Rotterdam

ACTIVATING THE ARCHIVE

Masterclass

2 augustus 2016

In het kader van de tentoonstelling *Bik Van der Pol - WERE IT AS IF* organiseerden Witte de With en Open Set Summerschool een masterclass door kunstenaarsduo Liesbeth Bik en Jos van der Pol.

De masterclass ging over het vooronderzoek, het ontstaan en de uiteindelijke vorm van de tentoonstelling. De deelnemers bogen zich gezamenlijk over vragen, problemen en keuzes die voortkomen uit het publiek maken van archieven. Ze onderzochten op basis van enkele casestudies de geschiedenis van Witte de With en gingen aan de slag met de vraag hoe historisch en *site-specific* archiefmateriaal kan worden onderzocht, ontsloten en geactiveerd voor de hedendaagse context.

Deelnemers: Bik Van der Pol

Partners: Open Set

Samengesteld door: Yoeri Meessen

DECORATIONS

Artist Talk met Kasper Bosmans

18 oktober 2016

Kunstenaar Kasper Bosmans en curator Samuel Saelemakers toonden aan het publiek een aantal legende-schilderijen die Bosmans aanbracht in de deksels van archiefdozen van Witte de With. Bosmans koos in het archief dozen met tastbare overblijfselen van projecten waartoe hij zich aangetrokken voelde en voegde daarmee een nieuwe visuele laag toe aan 25 jaar tentoonstellingsgeschiedenis van Witte de With. Tevens bespraken zij het kunstenaarsboek *Decorations*, een door Bosmans geannoteerde en opnieuw geïllustreerde versie van het boek *20+ Years Witte de With*, uitgegeven in 2011. Hiervoor voegde Zoë Gray zich bij het gesprek. Gray was curator bij Witte de With van 2006 tot 2012 en een van de redacteurs van het boek.

Deelnemers: Kasper Bosmans (kunstenaar), Zoë Gray (senior curator WIELS, Brussel), Samuel Saelemakers

DECORATIONS

Hilde de Bruijn over Asger Jorn

Gastrondleiding

2 december 2016

Als reactie op de afwezigheid van volkskunst in de geschiedenis van Witte de With bevatte Kasper Bosmans' tentoonstelling *Decorations* ook documenten uit *10,000 Years of Nordic Folk Art*, een archief opgestart door Asger Jorn. Om de aanwezigheid van Jorn in de tentoonstelling verder uit te diepen, sprak Hilde de Bruijn tijdens een interactieve rondleiding over zijn werk en denkwijze, en zijn interesse in volkskunst en vandalisme.

Deelnemers: Kasper Bosmans, Hilde de Bruijn (senior curator, Cobra Museum voor Moderne Kunst, Amstelveen), Samuel Saelemakers

Para|Fictions

Doorlopend project

29 januari 2016 – 31 december 2017

Opening: 28 januari 2016

Tentoonstellingen / Publiek programma / Opdrachtenserie / Publicatie

Para|Fictions is een twee jaar durende opdrachtenserie die zich richt op de overeenkomsten tussen literatuur en beeldende kunst in de hedendaagse cultuur. Als zowel kunst als literatuur vormen van denken zijn, wat ontstaat er of gaat verloren in kruisbestuivingen, vertalingen en interactie tussen de twee? Dergelijke vragen staan centraal in het onderzoek van tien kunstenaars in de tentoonstellingsruimte op de begane grond: Daniel Dewar & Grégory Gicquel, Calla Henkel & Max Pitegoff, Mark Geffriaud, Laure Prouvost, Oscar Santillan, Dineo Seshee Bopape, Lucy Skaer en Rayyane Tabet.

Para|Fictions wordt ondersteund door AMMODO en Institut français des Pays-Bas.

Presentaties in 2016

Foreword Calla Henkel & Max Pitegoff

29 januari - 10 april 2016

In *Foreword* richtte het in Berlijn gevestigde duo Calla Henkel (1988, VS) en Max Pitegoff (1987, VS) zich op de gedeelde opvattingen, het taalgebruik en de fictie van creatieve start-upbedrijven. In de loop van de tentoonstelling werd in drie delen een fragment gepubliceerd en geïnstalleerd van een roman in wording van de in New York gevestigde schrijver en kunstenaar Emily Segal (1988, medeoprichter van trendvoorspeller en kunstcollectief K-HOLE en voormalig creatief directeur bij Genius). Deze fragmenten werden onderdeel van gekleurde banken en tafels uit werkruimtes waarin Henkel en Pitegoff de afgelopen vijf jaar in Berlijn verbleven. Op de tafels was Henkel en Pitegoffs korte verhaal *Photography and Eating* te zien, waarin de relatie tussen de creatieve klasse en aspecten als risico's nemen, winst maken, verbeelding en nutteloosheid werd onderzocht. Daarbij putte Henkel en Pitegoff uit diverse interviews met Berlijnse startende ondernemers. De felgekleurde installatie deed denken aan de esthetiek van de kantoren die zij bezochten en aan *relational art* uit het begin van deze eeuw.

Het resultaat was een niet functionerende werkruimte op de begane grond van Witte de With. Zo verweefden Henkel en Pitegoff in *Foreword* met parallelle semi-fictieverhalen waarheid en verzinzel en stelden ze op tegen-draadse wijze tekst als kunstwerk voor.

Kunstenaars: Calla Henkel, Max Pitegoff, Emily Segal
Curatoren: Defne Ayas, Natasha Hoare

Zaratán Oscar Santillan

22 april - 10 juli 2016

Zaratán was het resultaat van een opdracht van Witte de With aan kunstenaar Oscar Santillan (1980, EC). De titel *Zaratán* verwijst naar de naam van een mythisch wezen uit *Book of Imaginary Beings* (1957) van Jorge Luis Borges. Zeelieden denken dat het schild van dit wezen een eiland is; het eiland gaat verloren zodra het dier onder het wateroppervlak verdwijnt. Geïnspireerd door Borges' duizelingwekkende spel met encyclopedische feiten en wonderlijke verhalen onderzocht Santillan hoe we in onze verbeelding het onbekende vormgeven met de beelden en woorden die we tot onze beschikking hebben. De presentatie was het resultaat van maandenlang onderzoek dat in Rusland begon en eindigde in de Dominicaanse Republiek.

Kunstenaars: Oscar Santillan, Raul Masu, Louis Henderson
Curator: Natasha Hoare
Met dank aan: Davidoff Art Initiative Alanica International Symposium The Messenger; Aslanbek Galaov, Soslan Makiev, Constantine Gerapov

Installatiefoto Calla Henkel & Max Pitegoff, *Foreword* na toevoeging van het tweede fragment uit de roman in wording van Emily Segal (22 februari), 2016. Foto: Aad Hoogendoorn

One Remove Lucy Skaer

15 juli - 2 oktober 2016

One Remove door Lucy Skaer (1975, VK) vertrok vanuit het boek *De Golven* van Virginia Woolf (1882-1941), waarin het leven van zes vrienden vanuit verschillende perspectieven wordt verteld. Karakters, hoewel gedefinieerd, vermengen en overlappen net als golven. De tekst beklemtoont op levendige wijze zijn eigen materialiteit, en beweegt steeds verder weg van de vorm van de roman en in de richting van spraak en beeld.

De tentoonstellingsruimte was opgedeeld door twee rijen tafels. Het design van het eerste type tafel was herkenbaar als modernistisch en werd overschaduwd door hangende keramische lampen. Onder deze eerste rij lag een langwerpig Marokkaans tapijt waarvan de gewezen vorm die van de tafels weerspiegelde. De tweede rij bestond uit antieke mahoniehouten tafels met een lange lijn van lapis lazuli. Deze verschillende huishoudelijke voorwerpen gedroegen zich als beeldhouwwerken, die specifieke stilistische talen spraken uit verschillende tijdperken en regio's. Door die stijlen aan te passen en samen te voegen ontstond een vervreemdend geheel van niet-toegankelijke ruimtes.

Curator: Natasha Hoare

tweeduizend vijftien Mark Geffriaud

14 oktober 2016 - 15 januari 2017

"Een stem komt tot iemand in het donker. Stel het je voor." Dit zijn de eerste woorden van *Company* (1977-1979), een novelle van Samuel Beckett (1906-1989). Met *tweeduizend vijftien* hernam kunstenaar Mark Geffriaud (1977, FR) bepaalde formele en verhalende kenmerken van deze tekst - de anonieme stem die spreekt in de tweede persoon; de afgesloten, bijna meta-fysische ruimte waar het verhaal zich ontvouwt - en voerde ze door in zijn eigen onderzoek naar het fenomeen van tijd in cinema.

Geffriaud liet op meerdere videoprojecties beelden zien van zijn recente reis door Zuid-Amerika. In de Atacama woestijn in Chili, op de top van de Armazones berg, bezocht hij de bouwplaats van wat de grootste telescoop ter wereld gaat worden. Van hieruit hopen astrofysici terug in de tijd te reizen en de geboorte van de eerste sterrenstelsels waar te nemen. Op het strand van het Titicaca meer, gelegen tussen Peru en Bolivia, filmde de kunstenaar grote bouwstenen die daar meer dan duizend jaar geleden om onbekende redenen zijn achtergelaten. De verschillende theoriën over het gebouw waarvoor ze bedoeld waren zijn speculaties over het verleden, projecties van een toekomst die altijd fictief zal blijven.

Curator: Samuel Saelemakers

Publiek Programma

THE LONG TROLL: AN EVENING WITH EMILY SEGAL

16 februari 2016

Emily Segal las voor uit haar roman in wording, fragmenten die te zien waren in de tentoonstelling *Foreword*. Ze werd vergezeld door kunstenaars Calla Henkel en Max Pitegoff om de teksten en de tentoonstelling te bespreken. Emily Segal was eerder strateeg voor de branding van commerciële bedrijven bij Wolff Olins. Ze heeft lezingen gegeven over consumptiecultuur bij onder andere de DLD-conferentie, MoMA PS1, Serpentine Gallery en TEDxVaduz.

ZARATÁN

Artist Talk met Oscar Santillan

28 april 2016

Ter gelegenheid van *Zaratán* bespraken kunstenaar Oscar Santillan en Witte de With-curator Natasha Hoare verhalende elementen van de installatie, zoals de langdurige invloed van Jorge Luis Borges op Santillans werk en de ontdekking van het stuk 'blinde film' van de Russische speelfilm *The Messenger* die door tragische omstandigheden nooit voltooid werd. Ook bespraken zij Santillans zoektocht naar het eiland Baneque, een eiland dat door ontdekkingsreizigers op kaarten voor de kust van Mexico is getekend, maar dat onlangs is verdwenen.

ONE REMOVE

Artist Talk met Lucy Skaer

14 juli 2016

Tijdens de opening van *One Remove* bespraken kunstenaar Lucy Skaer en Witte de With-curator Natasha Hoare de uitgangspunten van de presentatie, in het bijzonder het boek *De Golven* van Virginia Woolf.

TWEEDUIZEND VIJFTIEN

Artist Talk met Mark Geffriaud

13 oktober 2016

Tijdens de opening van *tweeduizend vijftien* bespraken kunstenaar Mark Geffriaud en Witte de With-curator Samuel Saelemakers de uitgangspunten van de presentatie, in het bijzonder de korte roman *Company* van Samuel Beckett.

Rotterdam Cultural Histories

Doorlopend samenwerkingsproject

Installatiefoto Rotterdam Cultural Histories #7: Perish Festival, Witte de With Center for Contemporary Art en TENT 2016. Foto: Aad Hoogendoorn

Rotterdam Cultural Histories is een samenwerking tussen Witte de With en TENT, waarmee de gemeenschappelijke wortels in Rotterdam worden verkend en zo de raakvlakken tussen beide programma's. De serie vignettes, kleine presentaties, brengt bijzondere documenten en materialen die in bibliotheken en archieven verborgen zijn onder de aandacht en werpt daarmee een blik op het recente culturele verleden van Rotterdam. In 2016 werden in totaal drie edities gerealiseerd, die elk een uniek kunstproject of -fenomeen in Rotterdam centraal stelden. De presentaties vinden plaats in de gezamenlijke ruimte van Witte de With en TENT op de eerste verdieping van de Witte de Withstraat 50.

Rotterdam Cultural Histories is opgezet door Defne Ayas (directeur Witte de With) en Mariette Dölle (voormalig artistiek leider TENT).

Rotterdam Cultural Histories #7: Perish festival

12 februari - 29 mei 2016

Rotterdam Cultural Histories #7 ging in op het performance-festival *Perish* dat 24 en 25 mei 1997 georganiseerd werd door kunstenaarsinitiatief Duende in Rotterdam. Gedurende 28 jaar bood Duende (1984-2013) atelier-ruimtes, *residencies* en tentoonstellingen voor Rotterdamse en (inter)nationale kunstenaars. Het festival *Perish* toonde video's van performances uit de jaren zestig en zeventig - onder andere van Dan Graham, Hélio Oiticica, Bas Jan Ader en Joseph Beuys - samen met performances en video's van contemporaine makers als Bik Van der Pol, Jeroen Eisinga, Alicia Framis, Charlemagne Palestine, Otto Berchem, Yael Davids en Yvonne Trap.

Deelnemers: Bik Van der Pol
Samenstelling en onderzoek: Adelheid Smit, Wendy Bos
Bruiklenen: Bik Van der Pol, Kamiel Verschuren en het Stadsarchief Rotterdam
Grafische vormgeving: Rick Vermeulen, Via Vermeulen

Rotterdam Cultural Histories #8: Hard Werken

3 juni - 4 september 2016

Rotterdam Cultural Histories #8 toonde alle edities, foto's en ander archiefmateriaal van het roemruchte tijdschrift *Hard Werken*. Hoewel in de periode 1979-1982 maar tien nummers van dit tijdschrift zijn verschenen, heeft het grote invloed gehad op grafische vormgevers in Nederland en in het buitenland.

Samenstelling en onderzoek: Reyn van der Lugt, Marjolein van de Ven

Rotterdam Cultural Histories #9: Manifesta 1 Revisited

9 september 2016 - 22 januari 2017

Rotterdam Cultural Histories #9 keek terug op Manifesta 1, de eerste editie van de reizende Europese biënnale die in juni-augustus 1996 in Rotterdam plaatsvond. Manifesta 1 werd gepresenteerd in 16 kunstinstellingen en 36 openbare ruimtes in Rotterdam, ook in Witte de With. Het evenement is ontwikkeld door Hedwig Fijen (oprichter en directeur) en Joop van Caldenborgh (eerste voorzitter Stichting Manifesta) en verder ingevuld door een team van curatoren: Katalyn Neray (Hongarije), Rosa Martinez (Spanje), Viktor Misiano (Rusland), Hans-Ulrich Obrist (Zwitserland) en Andrew Renton (Verenigd Koninkrijk). Door middel van nooit eerder vertoond archief- en videomateriaal wierp *Rotterdam Cultural Histories #9* licht op de totstandkoming van de eerste Manifesta en op de bijdragen van kunstenaars als Maria Eichhorn (Duitsland), Ayşe Erkmen (Turkije), Vadim Fishkin (Rusland), IRWIN (Slovenië), Oleg Kulik (Rusland), Roman Ondák (Slowakije) en Huang Yong Ping (Frankrijk/China).

De organisatie vond plaats in nauwe samenwerking met en met de steun van Stichting Manifesta.
Samengesteld door: Adelheid Smit

Doorlopende projecten 2016 – 2018

SISTERS IN CRIME: MURDERING JOSEPHINE

Rana Hamadeh

Studiegroep / Tentoonstelling

3 november 2016 – november 2018

Sisters in Crime: Murdering Josephine is een besloten studiegroep die is samengesteld uit lezers met achtergronden in verschillende disciplines. Deze studiegroep vormt de basis voor een nieuw langetermijnproject dat kunstenaar Rana Hamadeh met Witte de With organiseert onder de voorlopige titel *The Ten Murders of Josephine* en dat toewerkt naar een tentoonstelling in het najaar van 2017. Tijdens de bijeenkomsten denken de deelnemers collectief en hardop na over de inrichting van de rechtspraak, de invloed die bedrijfsleven en overheid daarop uitoefenen en de manier waarop deze structuren zich verhouden tot het begrip “testimoniality”, of de mate waarin uitlatingen als getuigenverklaringen zouden kunnen gelden. De groep wordt gevraagd om aan de hand van een zelf samengestelde syllabus de rechtsgeldigheid van dergelijke subjectieve getuigenissen in overweging te nemen. In eerste instantie ligt de nadruk op termen en begrippen die te maken hebben met legaliteit, theater, gerechtigheid, militarisme, werk, immuniteit en bestuurlijkheid, die worden uitgediept aan de hand van teksten over spektakelrechtspraak, de theorie die stelt dat de waarde van een product verbonden is aan de hoeveelheid arbeid die eraan ten grondslag ligt, slavernijgeschiedenis en ‘Black performance’ (het idee dat zwart-zijn als identiteit ontstaat in handelingen, uitspraken en gebaren), Koranexegese en Arabische modale toonladders, het korte verhaal ‘Jozefine de zangeres of het muizenvolk’ van Kafka en de opera.

Deelnemers: Rana Hamadeh

Curatoren: Defne Ayas, Natasha Hoare

Design: Boy Vereecken

Samenwerkingspartners: Witte de With, A.P.E

(art projects era), Theater Rotterdam – Productiehuis

KUNSTHALLE FOR MUSIC

Project / Tentoonstelling

4 november 2016 – 31 maart 2018

Kunsthalle for Music kwam in 2016 tot stand in opdracht van Witte de With en Spring Workshop (Hong Kong), en manifesteert zich in de loop van 2017 en 2018 op nader bekend te maken locaties. *An exposition, not an exhibition* door Ari Benjamin Meyers vindt plaats bij Spring Workshop (maart 2017), gevolgd door *Music is Not! A Conference On and Around the Kunsthalle for Music* bij Witte de With (26 – 27 mei 2017). *Kunsthalle for Music* resulteert in januari 2018 in een overname van Witte de With, inclusief nieuwe werken die in opdracht worden gemaakt.

Artistiek leider: Ari Benjamin Meyers

Oprichters: Ari Benjamin Meyers, Defne Ayas, Mimi Brown

Team: Natasha Hoare, Christina Li, Anja Lindner,

Samuel Saelemakers

Design: APFEL (A Practice for Everyday Life)

Samenwerkingspartners: Witte de With, Spring Workshop

“Er worden partijen gezocht voor gezamenlijke programma’s die de scope van de artistieke productie verbreden. Zo zijn er samenwerkingen met de Erasmus Universiteit en WORM. Op die manier wordt er aansluiting vanuit het kunstinstituut met doelgroepen en publiek gecreëerd die er voorheen niet waren. Het instituut functioneert als platform en als motor voor culturele stedelijke productie.”

Metropolis M (november 2016)

Aanvullend publiek programma en events in Rotterdam

ARTISTS’ IDEALS AND THE IDEAL CURATOR

Conferentie bij Witte de With ter gelegenheid van Art Rotterdam 2016

12 februari 2016

Zijn curatoren in staat zelf hun beroep tegen het licht te houden? Waar en hoe past de visie van het publiek, de criticus, de instelling, en bovendien de kunstenaar binnen het creëren van tentoonstellingen? Symposia over het vak van curator leggen vooral de nadruk op definities van de praktijk en theoretische benaderingen. Weinig aandacht wordt besteed aan de werkelijke relatie tussen kunstenaars en curatoren, en hoe kunstenaars zich binnen het veld bewegen. Deze conferentie bracht een internationale groep sprekers samen om in duo’s te reflecteren op gedeelde casussen en historische correspondenties tussen kunstenaars en curatoren. Daarbij lag de nadruk niet alleen op de selectie en samenstelling van tentoonstellingen, maar ook op de omkeringen en wendingen van hun eigen relaties.

Deelnemers: Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (curator en biotechnoloog), Grégory Castéra (curator, oprichter COUNCIL), Rhea Dall (curator, directeur PRAXES Center for Contemporary Art, Berlijn), Chris Evans

(kunstenaar), Natasha Hoare, Satch Hoyt (kunstenaar), Adam Kleinman (curator, schrijver, educator), Kobe Matthys (kunstenaar), Wendelien van Oldenborgh (kunstenaar), Emily Pethick (curator, directeur Showroom, Londen), Laure Prouvost (kunstenaar), Kristine Siegel (curator, directeur PRAXES), Adam Sutherland (directeur Grizedale arts)
Ondersteund door: Mondriaan Fonds, Art Rotterdam 2016

FUTUROSITY – KUNSTBLOCK

2015 – 2016

Bit Rot vormde het startpunt van *Futurocity*, een jaar durend project van Kunstblock, met kunstenaar en schrijver Douglas Coupland als ‘artist in focus’. In het kader van de Manifestatie *Rotterdam viert de stad!*, nodigde Kunstblock uit om na te denken over het begrip ‘toekomst’. De *Futurocity Summit* vormde het brandpunt van het project en bood een tweedaags programma met lezingen, workshops en debatten door kunstenaars, schrijvers en denkers. Douglas Coupland onthulde een nieuwe slogan voor Rotterdam, die in mei en juni 2016 te zien was in de Witte de Withstraat. *Futurocity* was onderdeel van *Rotterdam viert de stad!* en werd ondersteund door The Art of Impact.

Associate Director Education & Public Affairs Yoeri Meessen opent de *Futurocity Summit* tijdens het jaar durende project *Futurocity*. Foto: Aad Hoogendoorn

Bijdrage Witte de With: *Bit Rot*
10 september 2015 t/m 3 januari 2016
Van 29 september 2016 tot 8 januari 2017 was *Bit Rot* te zien bij Museum Villa Stuck, München.

Bijdrage V2.: *Data in the 21st Century*
18 december 2015 – 14 februari 2016

Bijdrage MAMA: *Culturesport*
22 januari – 1 april 2016

Alle Kunstblockpartners: *Futurocity Summit*
18 en 19 mei 2016

Bijdrage TENT/CBK Rotterdam: *Slogans for Rotterdam*
18 mei – 10 juli 2016

Bijdrage WORM: *UBIK: Science Fiction Festival*
9 – 12 juni 2016

WITTE DE WITH OP ART ROTTERDAM
Kunstbeurs voor hedendaagse kunst
11 – 14 februari 2016

Evenals in voorgaande jaren was Witte de With in 2016 betrokken bij Art Rotterdam. Witte de Withs curator Natasha Hoare maakte de selectie voor *New Art Section*, waar jonge internationale galleries werk tonen van jonge kunstenaars. Defne Ayas was jurylid voor de sectie *Projections* die volledig is gewijd aan video- en filmkunst. Tevens maakte Witte de With deel uit van het VIP-programma in de vorm van een besloten ochtendopenstelling. In de stand van Witte de With op de beurs werd de limited edition *WDWXXV* gepresenteerd en verkocht.

DE DERDE DINSDAG
Maandelijks Liveshow

De Derde Dinsdag was een culturele liveshow, die van 2011 tot en met juni 2016 werd georganiseerd door culturele instellingen in en rondom de Witte de Withstraat in Rotterdam. Partners waren Ro Theater, Het Nieuwe Instituut, Productiehuis Rotterdam / Rotterdamse Schouwburg, Dansateliers, De Doelen en Kunstblock. Deze culturele instellingen presenteerden op de derde dinsdag van de maand een mix van theater, film, beeldende kunst, performance en muziek. Hiermee gaven zij een voorproef van de voor die maand geplande programma's, voorstellingen en evenementen. De locatie wisselde steeds zodat het publiek kennis zou maken met de verschillende instellingen. In 2016 vond De Derde Dinsdag voor het laatst plaats in juni.

KUNSTAVOND

In 2016 introduceerde Kunstblock de Kunstavond, eerst maandelijks, maar sinds september 2016 wekelijks op vrijdagavond van 18 tot 21 uur. Alle Kunstblock-instellingen zijn dan gratis geopend en waar mogelijk worden bijzondere evenementen geprogrammeerd. Vaste waarde is de Kunstblock-tour langs de deelnemende locaties die om 19 uur vertrekt vanuit de hal van Witte de With en TENT. Incidenteel vindt daarnaast de KunstavondXL plaats, met extra ruime openingstijden en een bijzondere

programmering. De eerste KunstavondXL vond plaats op vrijdag 9 september 2016 en was gekoppeld aan de Rotterdam Uitdagen (9 t/m 11 september), een organisatie van Rotterdam Festivals. Ruim 4.100 mensen bezochten Witte de With en TENT tijdens de kunstavonden, waarvan meer dan 2.000 tijdens de KunstavondXL.

A-Z LIFE COACHING: KEREN CYTTER
Lezing, filmvertoning en gesprek met Keren Cytter en Vasilis Marmatakis tijdens KunstavondXL
9 september 2016

Een avond met kunstenaar Keren Cytter die samen met diverse performers voorlas uit haar nieuwe roman *A-Z Life Coaching*. Daarnaast werd Cytters film *Metamorphosis* gedraaid samen met een sneak preview van haar film *Terrorist of Love*. Ook vond er een lezing plaats door de ontwerper van het boek, Vasilis Marmatakis. De in Athene woonachtige Vasilis Marmatakis ontwierp eerder film-posters voor films als *Dogtooth* en *The Lobster*. *A-Z Life Coaching* werd geproduceerd ter gelegenheid van Cytters solotoonstelling *Selection* in Künstlerhaus, Halle für Kunst & Medien in Graz.

Deelnemers: Keren Cytter, Vasilis Marmatakis
Samengesteld door: Maaïke Gouwenberg
(onafhankelijk curator)

THE BIG DRAW
Tekensfestival

1 en 2 oktober 2016

Het internationale tekenfestival The Big Draw kwam voor de derde keer naar Rotterdam met als doel iedereen aan het tekenen krijgen. Vijf Rotterdamse kunstinstellingen (Witte de With, TENT, Museum Boijmans Van Beuningen, Showroom MAMA en Villa Zebra) hadden een speciaal programma voor jong en oud en van professional tot amateur. Met een workshop in TENT en Witte de With bewees beeldend kunstenaar Femke Gerestein dat tekenen een feestje is voor iedereen, zelfs voor mensen die denken dat ze helemaal niet kunnen tekenen.

DR. A.H. HEINEKENPRIJS VOOR DE KUNST
Yvonne Dröge Wendel

Lezing en gesprek met het publiek
9 december 2016

Op 29 september 2016 nam Yvonne Dröge Wendel de prestigieuze *Dr. A.H. Heinekenprijs voor de Kunst* 2016 in ontvangst. Traditioneel geeft de laureaat een lezing op een locatie naar keuze. Dröge Wendel koos Witte de With, waar zij in 1996 haar eerste groepstentoonstelling had: *Voorwerk 5*. In de lezing ging Yvonne Dröge Wendel in op haar onderzoek naar het relationele en performatieve vermogen van dingen. Klaas Kuitenbrouwer reflecteerde op het werk van Yvonne Dröge Wendel. Aansluitend ging de kunstenaar in gesprek met het publiek onder leiding van Yoeri Meessen.

Deelnemers: Yvonne Dröge Wendel, Klaas Kuitenbrouwer, (expert new media/digitale cultuur, Het Nieuwe Instituut), Yoeri Meessen
Met dank aan: Claire Beke – Communicatie in Cultuur

Educatie & talentontwikkeling

Educatie bij Witte de With biedt verschillende mensen en groepen toegang tot kunst van nu. Centraal staat het directe contact met kunst, kunstenaars en andere kunst-professionals. Interactie en actieve deelname zijn kernbegrippen bij alle educatieve activiteiten en projecten, wat betekent dat we aansluiten bij leeftijd, kennisniveau, kunstervaring en interesse van de deelnemers. Naast een aanbod voor volwassenen zet Witte de With haar kennis van hedendaagse beeldende kunst in op diverse onderwijsniveaus: van workshops voor vmbo en voor CKV en Kunst Algemeen op havo en vwo-niveau, tot projecten voor mbo, hbo en universiteit. Ook werkt Witte de With met een aantal opleidingen en collega-instellingen aan modules en organiseren we masterclasses, *peer education* en co-creatieprojecten.

Onderwijs

In 2016 is de samenwerking tussen Witte de With en onze partners uit het hoger onderwijs verder geïntensiveerd. Met *Studium Witte de With* bieden we een platform voor kunst, theorie en wetenschap met als doel om een brug te slaan tussen verschillende velden van kennis op het gebied van de geesteswetenschappen. *Studium Witte de With* onderzoekt en analyseert actuele tendensen in cultuur en politiek. Het is een plek voor studenten, professoren, onderzoekers, kunstenaars en iedereen die geïnteresseerd is in onafhankelijk denken over kunst en de maatschappij. Een nieuw initiatief was het peer-to-peer programma *Class of '16*, waarbij studenten van meer dan zeven verschillende opleidingen het hele studiejaar Witte de With volgden. De samenwerking met de Willem de Kooning Academie in het kader van de Minor Critical Studies werd voortgezet en samen met de Erasmus Universiteit werd onder meer een symposium over economische transities in de creatieve sector gerealiseerd.

Voor schoolgroepen uit het voortgezet bieden we op maat gemaakte programma's die hedendaagse kunst en cultuur verankeren in het curriculum, van rondleidingen tot workshops en langdurige samenwerkingen. In 2016 werden drie nieuwe workshops aangeboden waaronder een performanceworkshop in het kader van *Relational Stalinism – The Musical*.

Het pakket *100% Hedendaags* (dat samen met TENT en Showroom MAMA wordt aangeboden) werd evenals eerdere jaren goed afgenomen door scholen. Voor het *Wired Festival* van het Kenniscentrum Cultuureducatie Rotterdam ontwikkelde Witte de With samen met Poetry Circle 010 de workshop *Story Slam*.

Talentontwikkeling

De focus van de talentontwikkelingsprojecten ligt bij jonge professionals. Deelnemers krijgen de mogelijkheid om hun interesses, talenten en vaardigheden aan te spreken en te ontwikkelen, om hun visie te ontplooiën en een kritische houding te ontwikkelen, en om een netwerk op te bouwen in de kunst. In 2016 presenteerde Witte de With met *Across the Board* een nieuw interdisciplinair traject voor talentontwikkeling van professionals uit de cultuur, politiek en zakenwereld. Gericht op interculturele uitwisseling tussen deelnemers beoogt *Across the Board* niet alleen de relaties tijdens het programma te versterken, maar ook in een blijvend platform van uitwisseling tussen toekomstige alumni te voorzien.

In 2016 organiseerde Witte de With wederom de tweejaarlijkse *Prijs voor de Jonge Kunstcritiek*. Door onze inzet en die van partners uit Nederland en Vlaanderen is deze prijs inmiddels uitgegroeid tot de Kunstcritiek award voor het Nederlandse taalgebied. Het traject van de prijs kent onder andere een workshop, mentorschappen en publicatiemogelijkheden voor jong aanstormend talent. Voor kunstenaars en kunststudenten werden in 2016 masterclasses aangeboden, onder meer door Charlemagne Palestine en Bik Van der Pol. In de zomer vond in het kader van internationalisering weer een Summer School plaats in het Witte de Withkwartier, deze was samen met Open Set georganiseerd.

Evaluatie

Witte de With committeert zich om educatieve activiteiten kwalitatief te evalueren. Dit doen we met docenten uit het voortgezet onderwijs via een *100% Hedendaags* klankbordgroep, in samenwerking met het Kenniscentrum Cultuureducatie Rotterdam in de stedelijke werkgroep cultuuronderwijs, en door partners uit het hoger onderwijs deel te laten nemen aan onze stakeholderevaluaties op basis van het BIS-monitormodel.

Curatorial Fellowship 2016

Sinds 2013 nodigt Witte de With jaarlijks een Curatorial Fellow uit voor een onderzoek binnen het instituut. Fellows worden door de directeur geselecteerd op basis van hun gedegen en kritische intellectuele kennis, gerelateerd aan het programma van Witte de With. Iedere Fellow brengt zijn/haar eigen expertise naar het instituut en genereert daarmee een kruisbestuiving tussen hedendaagse kunst en onderzoek op het gebied van sociale en exacte wetenschappen.

Curatorial Fellow in 2016 was Marie Egger. Zij was curator van de presentatie *Rome Was Built For A Day* met Fabian Bechtle en Adriana Ramić (een *WDW25+ Commission*).

Bijzondere educatieprojecten in 2016

CLASS OF '16

Studium Witte de With - Class of '16 is de eerste editie van een nieuw peer-to-peer initiatief. Tijdens een geheel studiejaar nodigen we een selecte groep studenten van partnerinstellingen uit om een co-programmeringsteam van en voor studenten te vormen, dat zich richt op het verkrijgen van een rijk overzicht van de culturele en politieke ecologie van kunst in onze tijd.

STORY SLAM

14, 15 en 16 april 2016

Locatie: [Wired Festival](#), [Schouwburgplein](#)

Zowel voor kunstenaars als voor schrijvers draait de wereld om verhalen. Maar hoe vertel je een goed verhaal in woord en in beeld? Tijdens de workshop *Story Slam* werden leerlingen uit het voortgezet onderwijs uitgedaagd om te experimenteren met tekst en beeld op het raakvlak tussen fictie en kunst.

FROM MAPPING TO NAVIGATING AND BACK AGAIN

18 mei 2016

In deze workshop in het kader van *Futurocity* bespraken Julieta Aranda (kunstenaar) en Doreen Mende (schrijver, curator, onderzoeker) het verband tussen dingen in kaart brengen en navigeren, twee verschillende maar vaak verwarde concepten die de toekomst beïnvloeden. De workshop bestond uit een uitwerking van het idee dat mapping en navigatie twee posities of plaatsen zijn waarvan we kunnen kijken naar de toekomst.

ACROSS THE BOARD 2016

Across the Board bracht twintig ambitieuze professionals uit de kunsten, het bedrijfsleven en de politiek samen. Door middel van een exclusieve reeks masterclasses geleid door gastdocenten werkte de groep samen om de gedeelde waarden tussen hun verschillende domeinen te duiden en waar nodig te herzien, en zo te komen tot een meer veelzijdige en genuanceerde werkwijze voor het gehele culturele veld.

Gastdocenten en masterclasses:

Cuauhtémoc Medina (kunstcriticus, curator, historicus)

Art and Society: Beyond Utility

30 september 2016

Renilde Steeghs (ambassadeur internationale culturele samenwerking, Ministerie van Buitenlandse Zaken)

Cultural Diplomacy: soft power in international relations

7 oktober 2016

Ron Soonieus (managing partner Camunico)

Leadership across Cultures: shifts in governance

21 oktober 2016

Gabriel Lester (kunstenaar)

Interdisciplinarity in Practice

4 november 2016

Wilfried Lentz (galeriehouder) en Martijn Sanders

(bestuursvoorzitter Holland Festival, verzamelaar)

The Business of Art: art and value(s)

18 november 2016

Jeanne Gaakeer (bijzonder hoogleraar Recht en

Literatuur, Erasmus Universiteit Rotterdam)

Culture and Language

2 december 2016

Deelnemers voor het programma van 2016 waren afkomstig uit vijf landen, werkzaam in de publieke en private sector en met achtergronden in onder meer beeldende kunst, literatuur, architectuur en design: R.S. (Suki) de Boer (Droog Design, Ph.D. kandidaat VU Amsterdam), Marie-Louise Calame (projectmanager FestivalTickets, coördinator en projectleider IFFR Rotterdam, Wereldhavendagen Rotterdam), Floor Margarita Cornelisse (social designer, voorzitter Beeldkanon collectief, lid van vakgroep De GoedeDagvoorzitters), Seren Dalkiran (medeoprichter Synergized Earth Network, initiator Millennial Motion, Duurzame Jonge 100), Benedine Dassen (sr. beleidsmedewerker Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Erfgoed en kunst), Nataly van Driel (sr. beleidsmedewerker Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Erfgoed en kunst), Maite García Lechner (programmamanager European Cultural Foundation), Manus Groenen (docent Universiteit Utrecht), Tynke Hiemstra (hoofd kunsteducatie Kunst Centraal, voorzitter werkgroep cultuur GroenLinks Utrecht), Anne Janssen (programmamaker Passa Porta, international house of literature Brussels), Annika Kappner (kunstenaar), Maria Lamslag (Kunsten '92, Research & Stories), Aurélie Lever (assistent directeur Nederlands Dans Theater), Chiara Nuzzi (zelfstandig curator, artistiek directeur Sonic Somatic), Claartje Opdam (projectmanager EYE Filmmuseum), Mihaela Radescu (freelance architect, tentoonstellingsontwerper, onderzoeker), Marieke Tiesinga (analist ABN AMRO), Jaurana Verschuren (secretaris NVTG, Nederlandse Vereniging Toezicht Cultuur), Martine Zoeteman (oprichter STADVOGELS, coördinator tijdelijke programma's Sandberg Institute). *Across the Board* werd ondersteund door het Mondriaan Fonds en het Pauw Hof Fonds.

PRIJS VOOR DE JONGE KUNSTKRITIEK

Uitreikingsceremonie

16 december 2016

Locatie: M HKA, Antwerpen

De winnaars van de Prijs voor de Jonge Kunstcritiek 2016 werden bekendgemaakt tijdens de feestelijke uitreiking in het M HKA Antwerpen. Laurie Cluitmans won de hoofdprijs in de categorie Essay en Brenda Tempelaar mocht in de categorie Recensie de hoofdprijs in ontvangst nemen.

Partners: De Appel, Amsterdam, Mondriaan Fonds, Stedelijk Museum Amsterdam, STUK - Huis voor Dans, Beeld en Geluid Leuven, M HKA - Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, Van Abbemuseum Eindhoven

Publicaties

Publicaties zijn een essentieel onderdeel van de artistieke activiteiten van Witte de With. Boeken zijn een uniek medium: ze onderscheiden zich van tentoonstellingen en evenementen, kunnen een groot publiek bereiken en bezitten een blijvende waarde als archief van de activiteiten van zowel schrijvers, kunstenaars en curatoren als vormgevers, redacteuren en lezers. De publicaties lopen uiteen van tentoonstellingscatalogi, kunstenaarsboeken en speciale edities in beperkte oplagen tot essaybundels, verslagen van symposia en vertalingen van essays.

Boekenbeurzen Witte de With Publishers

20 - 22 mei 2016

Offprint London 2016, Tate Modern

9 - 11 september 2016

Wiels Art Book Fair, Brussel

16 - 18 september 2016

Printed Matter New York Art Book Fair

21 oktober 2016

Lancinger publicatie *Causeries* tijdens FIAC, Parijs

9 - 11 december 2016

Friends With Books Berlin Art Book Fair

Publicaties verschenen in 2016

ALEXANDRE SINGH: CAUSERIES

De titel is afgeleid van het Franse woord *causer*: informeel met elkaar praten. *Alexandre Singh: Causeries* omvat een reeks van ontmoetingen tussen kunstenaar Alexandre Singh (1980, FR) en diverse academici, schrijvers, wetenschappers en filosofen. Singh, in residentie bij Witte de With in Rotterdam, startte ter voorbereiding op zijn ambitieuze toneelstuk *The Humans* een publieke serie discussies om zo belangrijke thema's en problemen binnen de ontwikkeling van zijn toneelstuk, zoals dans, drama en religie, te bespreken.

Concept *Causeries* serie: Defne Ayas,

Alexandre Singh, Donatien Grau

Auteur: Alexandre Singh

In opdracht van: Defne Ayas

Co-producent: Preromanbritain LLC

Redactie: Tyler Considine

Hoofdredactie: Maria-Louiza Ouranou

Tekstredactie: Janine Armin

Productie assistent: Wendy Bos

Bijdragen van: Kathleen Burk, Alan Cummings, Marieke Dhont, Brian Dunphy, Pascal Dupuy, Iki Freud, Donatien Grau, Peter de Graeve, Jessica Frazier, Edith Hall, Robert Hewison, David Inglis, Andrew Jaffe, Amy Kenny, Adam Kleinman, Bernadette Leclercq-Neveu, Bénédicte Lemmelijn, Liesbeth Levy, Tullio Lobetti, Nick Lowe, Valeria de Lucca, Gareth Long, Martin Myrone, Alexa Piqueux, Adriaan Rademaker, James Robson, Alexandre Singh, Philip Smallwood, Claudio Vellutini, Alexander Verpoorte en Francis Wolff

Ontwerp: Alex Lesy

Uitgever: Witte de With Publishers

ISBN: 978-94-91435-46-1

Prijs: € 29

QIU ZHIJIE: UNICORNS IN A BLUEPRINT

De publicatie *Unicorns in a Blueprint* focust op de kaarten van de kunstenaar en denker Qiu Zhijie en gaat uit van de tentoonstelling *Blueprints* bij Witte de With (28 juni - 19 augustus 2012).

Redacteur: Defne Ayas

Co-producent: Qiu Zhijie

Bijdragen van: Charles Esche, Chus Martínez,

Bik Van der Pol, Eugene Y. Wang

Redactionele ondersteuning & Productie:

Maria-Louiza Ouranou

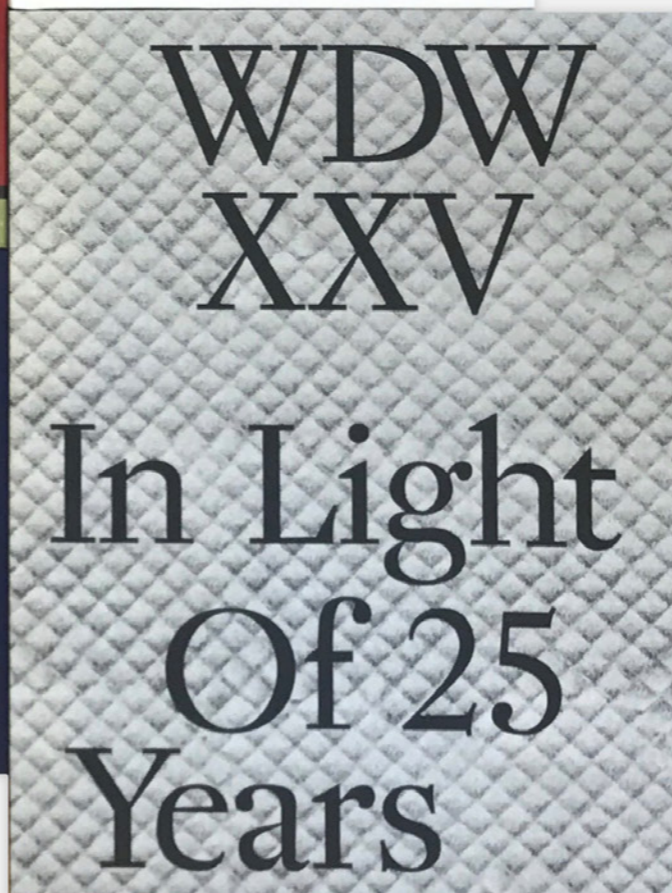
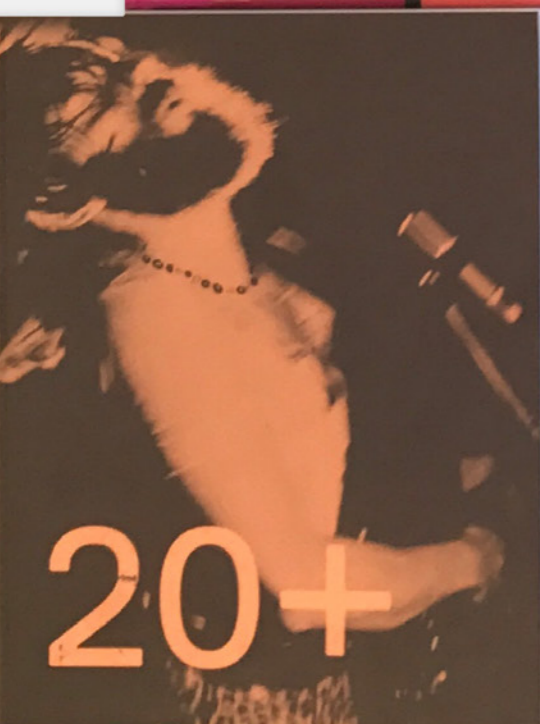
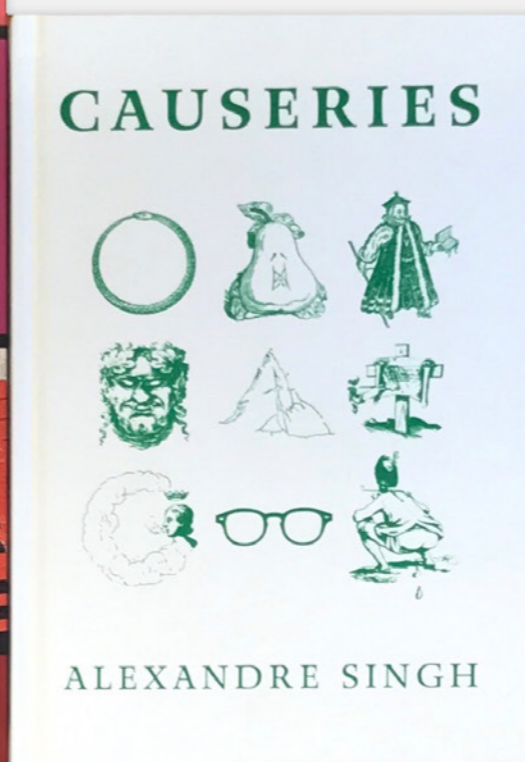
Copy Editors: Marnie Slater, Rosa de Graaf

Ontwerp: Kristin Metho & Juliane Sonntag

Uitgever: Witte de With Publishers

ISBN: 978-94-91435-44-7

Prijs: € 20

WDWXXV: IN LIGHT OF 25 YEARS

Deze publicatie beschrijft *In Light of 25 Years*, een project dat in 2015 plaatsvond in Witte de With. Tijdens het vijftienvigjarig jubileum heeft Witte de With onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het instituut en was de ruimte op de begane grond het gehele jaar gewijd aan een serie van presentaties door een groep van internationale hedendaagse kunstenaars: Özlem Altin, Wineke Gartz, Camille Henrot, Germaine Kruij, Mahony, Raimundas Malašauskas, Zin Taylor, Freek Wambacq en Xu Zhen. Elk van hen kreeg toegang tot Witte de Withs archief. Het resultaat was *In Light Of 25 Years*, een monumentale lichtbak die gedurende het hele jaar te zien was in onze tentoonstellingsruimte op de begane grond.

Redactie: Defne Ayas, Samuel Saelemakers
Productie coördinatie: Maria-Louiza Ouranou
Engelse redactie / copy-editor: Rosa de Graaf
Ontwerp: Goda Budvytytė
Uitgever: Witte de With Publishers
ISBN: 978-94-91435-45-4
Prijs: € 15

CHARLEMAGNE PALESTINE:

GESAMMTKKUNNSTTMESHUGGAHHLAANDTTT

De catalogus *Charlemagne Palestine: Gesammtkkunnstt-MeshuggahhLaandtttt* verscheen bij de gelijknamige tentoonstelling die plaatsvond in de Kunsthalle Wien (18 september - 8 november 2015) en in Witte de With (29 januari - 8 mei 2016).

Redactie: Luca Lo Pinto, Samuel Saelemakers
Hoofdredactie: Kunsthalle Wien, Vanessa-Joan Müller
Hoofdredactie: Witte de With, Maria-Louiza Ouranou
Copy-editing: Vanessa Joan Müller, Eleanor Taylor
Ontwerp: Izet Sheshivari
Fotografie: Aad Hoogendoorn, Maximilian Pramatarov
Uitgevers: Kunsthalle Wien, Witte de With Publishers
ISBN: 978-3-95679-232-8
Prijs: € 20

KASPER BOSMANS: DECORATIONS

Voor *Decorations* begon Kasper Bosmans zijn onderzoek met een 'close reading' van *20+ Jaar Witte de With*, een publicatie uitgegeven door het instituut in 2012, die een overzicht biedt van alle tentoonstellingen en andere projecten bij Witte de With tussen 1990 en 2011. Bosmans maakte talrijke voetnoten, krabbels, bedenkingen en schetsen in de marges van het boek. Door de toevoeging van deze kanttekeningen stelt hij deze sterk geredigeerde geschiedschrijving bloot aan nieuwe interpretaties.

Auteur: Kasper Bosmans
Redacteers: Kasper Bosmans, Samuel Saelemakers
Ontwerp: Kristin Metho met Alessandro Carosso
Uitgever: Witte de With Publishers
ISBN: 978-94-91435-48-5
Prijs: € 15

WdW Review.org

In 2013 lanceerde Witte de With Publishers de eerste editie van het online magazine *WdW Review*, een platform waarin de werelden van de beeldende kunst, wetenschap en journalistiek bij elkaar komen en met elkaar versmelten. *WdW Review* is in 2016 uitgegroeid tot een vooraanstaand platform voor intelligent en multidisciplinair debat op het gebied van hedendaagse cultuur, politiek, economie en kunst. *WdW Review* had in 2016 correspondenten in Athene, Delhi/Calcutta, Moskou en Nusantara en er werden nieuwe correspondenten geïnstalleerd in Berlijn, Londen, Marseille en Mexico City.

De diverse visuele en tekstuele bijdragen voor dit jaar kwamen van Natalia Antonova, Adam Bobbette, James Bridle, Evan Calder Williams, Stephen Crowe, Ben Eastham, Patrick Goddard, Gabriela Jauregui, Ruchir Joshi, Natalie Kane, Stefan Keidel, Sholem Krishtalka, Patrick Langley, Natasha Marie Llorens, Naeem Mohaiemen, Ana Ofak, Pablo Rojas, Mohammad Salemy, Ana Teixeira Pinto, Danna Vajda en Winnie T. Frick en Julia Weist. *WdW Review* werd deels ondersteund door SAHA Association.

A vertical bar on the left side of the page with a purple background and a fine, repeating geometric pattern.

Communicatie & Cultureel onder- nemerschap

Communicatie

2016 kende diverse successen op het gebied van communicatie, marketing en verslaglegging door de pers. Naast externe communicatie zette Witte de With binnenshuis verschillende instrumenten in om de thema's van het artistieke programma te verduidelijken aan onze bezoekers: educatie- en publieksprogramma's, rondleidingen door uiteenlopende professionals en publicaties. Het (leren) kennen van het publiek blijft onverminderd belangrijk voor Witte de With. Structureel publieksonderzoek maakt het mogelijk om de communicatiestrategie en service aan onze bezoekers te verbeteren. De stad Rotterdam is steeds populairder onder (inter)nationale toeristen. Een ontwikkeling waarvan ook Witte de With, gevestigd in het populaire Witte de Withkwartier, de vruchten plukt, met name door in een vroeg stadium in te spelen op Rotterdamse evenementen met een groot bereik en het actief onderhouden en uitbreiden van het internationale persnetwerk.

Doelgroepen

Witte de With richt zich op een internationaal, nationaal en regionaal publiek. De communicatie en zichtbaarheid van het programma in de eigen stad Rotterdam is van groot belang, maar daarnaast wordt ingezet op communicatie in andere grote steden in Nederland. Onze nationale reputatie als vernieuwend kunstcentrum groeit gestaag, wat ook valt af te leiden uit de groeiende belangstelling van de landelijke pers. Naast een breder publiek van cultureel geïnteresseerden, leerlingen uit het voortgezet en hoger onderwijs en (internationale) toeristen, heeft Witte de With een groot bereik onder een meer gespecialiseerde publieksgroep van kunstprofessionals. Zij zijn als kunstenaar, curator, wetenschapper, theoreticus of criticus nauw betrokken bij de hedendaagse kunst of volgen een beroepsopleiding in die richting. Deze groep draagt bij aan de reputatie en kwaliteit van het instituut en is één van de krachten in Witte de With's programma en publieksbenadering.

Sinds september 2015 maakt Witte de With gebruik van het continu bezoekersonderzoek van Hendrik Beerda. Andere databronnen zijn de bezoekgegevens van Museumkaart-houders en postcodegegevens. Deze laatste worden door Rotterdam Festivals geanalyseerd aan de hand van het Mosaic-doelgroepenmodel, waarbij de acht belangrijkste Rotterdamse doelgroepen voor cultuur in kaart worden gebracht. Uit de meest recente uitkomsten van het publieksonderzoek blijkt dat het algemene publiek van Witte de With als volgt kan worden gekenmerkt:

- relatief jong: 39% van de algemene bezoekers is tussen de 18 en 30 jaar oud (schoolgroepen niet meegerekend; vs. 18% en 15% in segment en sector; respectievelijk musea en kunstmusea);

- vaak opinieleider: 32% (vs. 15% en 11% in segment en sector);
- waardeert Witte de With met name om het innovatieve en onderscheidende programma, respectievelijk 39% (vs. 14% in sector) en 40% (vs. 26% in sector);
- vindt in 64% van de gevallen dat Witte de With significant bijdraagt aan het woonplezier in Rotterdam.

Met name de tentoonstelling *Relational Stalinism - The Musical* van Michael Portnoy heeft aan het begin van het jaar veel nieuwe bezoekers naar Witte de With getrokken. Zij beoordeelden de tentoonstelling gemiddeld met een 8,2, het hoogste cijfer van 2016. Ook blijkt uit de koppeling met het Mosaic-doelgroepenmodel dat wij een cultureel divers publiek hebben.

Samenwerkingen

Om het programma onder de aandacht van een breed publiek te brengen werkt Witte de With intensief samen met partners, lokaal, nationaal en internationaal.

Lokaal werden op het gebied van communicatie partnerschappen gesloten met Art Rotterdam, International Film Festival Rotterdam (IFFR), NRC Café, Rotterdam Festivals en Rotterdam Partners. Vanaf 2013 hebben de culturele instellingen gevestigd aan en rondom de Witte de Withstraat - MAMA, TENT, CBK Rotterdam, V2, WORM en Witte de With - zich verenigd in Stichting Kunstblock, om de potentie van de Witte de Withstraat als smeltkroes van vele culturen en interesses beter te gebruiken en promoten. Voor masterclasses en lezingen werkt Witte de With jaarlijks nauw samen met het hoger onderwijs, onder andere met de Willem de Kooning Academie, het Piet Zwart Institute, de Hogeschool Rotterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Tegelijk werd zo ons *Studium Witte de With* programma bekend gemaakt onder studenten.

Op het gebied van educatie werkt Witte de With in de vorm van het complete (dag)programma over hedendaagse kunst en beeldcultuur in Rotterdam (100% Hedendaags) samen met TENT en Showroom MAMA.

Op landelijke schaal is er de structurele samenwerking met De Appel in Amsterdam, onder meer in het kader van *Kunst NU*, de snelcursus hedendaagse kunst. Op 16 december 2016 werd De Prijs voor de Jonge Kunstcritiek weer uitgereikt. Deze prijs wordt tweejaarlijks uitgereikt en is bedoeld ter stimulering van een nieuwe generatie critici en essayisten uit het Nederlands taalgebied die schrijft over hedendaagse beeldende kunst.

Internationaal vervult Witte de With een ambassadeursfunctie voor hedendaagse kunst in Rotterdam en Nederland. In 2016 werd samengewerkt met:

- Museum Villa Stuck in München, voor de tentoonstelling *Bit Rot* van Douglas Coupland.
- Liverpool Biënnale en Playground Festival Leuven, in het kader van *Relational Stalinism - The Musical* van Michael Portnoy.
- Kunsthalle Wien, Wenen, in het kader van *GesamtttkunstMeshuggahhLaandtttt*, de tentoonstelling en bijbehorende publicatie van Charlemagne Palestine.
- le plateau-frac ile de france, in het kader van de tentoonstelling *tweeduizend vijftien* van Mark Geffriaud.
- Spring Workshop Hong Kong, voor het project *Kunsthalle for Music* met componist Ari Benjamin Meyers.

Publieksbereik

Het publiek van Witte de With wordt regelmatig en via verschillende kanalen op de hoogte gehouden van het programma. In 2016 ontvingen circa 4.500 internationale en Nederlandse adressen meermaals onze uitnodigingen per post. Daarnaast werden er ook Nederlandse en Engelstalige digitale nieuwsbrieven verzonden, naar zowel binnen- als buitenlandse abonnees. In 2016 meldden 2.872 nieuwe mensen zich aan voor onze mailings, waarmee wij op een bestand van in totaal 9.552 actieve adressen kwamen.

De bezoekcijfers van 2015 hebben wij in 2016 licht kunnen laten groeien. Onze tentoonstellingen van 2016 waren goed bezocht met een totaal aantal bezoekers van 35.894. Het gevarieerde aanbod van lezingen, workshops en discussies, en de diversiteit aan thema's trok ook bezoekers die doorgaans geen tentoonstellingen van beeldende kunst bezoeken.

Onder publieksbereik verstaan wij niet alleen de bezoekers die wij ontvangen in ons gebouw, maar ook het publiek dat onze satellietprojecten op andere locaties (landelijk en wereldwijd) bezoekt, online via live streams onze symposia en lezingen volgt, of ons online journal *WdW Review* leest. Daarmee genereren wij jaarlijks een internationaal off- en online publiek van tienduizenden mensen.

Middelbare scholieren en studenten van het voortgezet onderwijs uit de regio komen naar Witte de With voor speciale rondleidingen, masterclasses en workshops. Ook betrekken wij nieuwe doelgroepen bij onze programmering door verbindingen te leggen met het thema van onze presentaties. Het resultaat is een gemêleerd publiek dat niet alleen varieert in interesse, maar ook in leeftijd en achtergrond.

Website en social media

In mei 2016 lanceerden we een nieuwe, gebruiksvriendelijke website, met een eigen online verkoopkanaal voor toegangsbewijzen en publicaties en geoptimaliseerd voor alle mobiele apparaten. Daarbij is de geschiedenis van ons instituut digitaal toegankelijk gemaakt door de ontsluiting van een online archief van alle tentoonstellingen, evenementen, langdurige projecten en publicaties van Witte de With, verrijkt met aanvullend bronmateriaal (*sources*). De website werd door ruim 142.000 unieke bezoekers bezocht.

Ook hebben wij weer enkele publieksevenementen (lezingen en symposia) live uitgezonden via onze website door middel van ons geïntegreerde YouTube kanaal. De samenwerking tussen de website, onze sociale media en de digitale nieuwsbrieven wordt gestimuleerd door verschillende berichten naar de website en sociale media te laten verwijzen.

De sociale-mediakanalen van Witte de With kenden een aanzienlijke groei. Zo nam het aantal volgers van onze Facebook-pagina met 1.000 toe tot ruim 28.000, een opvallend groot aantal voor een middelgrote cultuurinstelling als Witte de With. Het aantal volgers op Twitter groeide met een kleine 1.000 volgers tot een totaal aantal van bijna 11.000. Ons Instagramprofiel werd in 2013 gelanceerd en groeide in 2016 met een spectaculaire 300% naar ruim 6.500 volgers.

Pers

De reguliere benadering van alle perscontacten bestond uit het versturen van gemiddeld twee persberichten per groot project. Per mailing werden steeds 1.850 journalisten en critici in binnen- en buitenland bereikt. Daarnaast werd een groot aantal van deze geadresseerden proactief en persoonlijk benaderd via telefoon of e-mail, afhankelijk van de aard van het specifieke project of evenement. Middels persoonlijke benadering werd de pers de mogelijkheid geboden om de directeur, curatoren of kunstenaars te interviewen. Persrelaties die Witte de With bezochten ontvingen een persmap en kregen na afloop de link naar onze perspagina met afbeeldingen doorgestuurd. De pers die een artikel aan een van onze projecten wijdde, ontving een persoonlijk dankbericht.

Onze actieve persbenadering genereerde veel positieve verslaglegging over Witte de With. Een van de hoogtepunten daarvan was de lovende recensie in het *NRC Handelsblad* van 16 juni over de tentoonstelling *WERE IT AS IF* van kunstenaarsduo Bik Van der Pol.

In 2016 verschenen daarnaast onder andere recensies en artikelen (print en online) over Witte de With in *AD Rotterdams Dagblad*, *AD Utrechts Dagblad*, *Artsy.com*, *De Groene Amsterdammer*, *Extra Extra*, *Gonzo Circus*, *Hyperallergic.com*, *Knack*, *Metropolis M*, *Mister Motley*, *Museumtijdschrift*, *Trendbeheer*, *Trouw*, *theglobeandmail.com*, *Volkskrant* en de internationale vakbladen *O2 Magazine*, *Artforum*, *Art Review*, *Art Review Asia*, *Frieze*, *H ART*, *Kunstforum*, *Monopol*, *Mousse* en *De Witte Raaf*. Onze programmaonderdelen werden vermeld door onder andere *AD Rotterdam*, *Contemporary Art Daily* en diverse online blogs en culturele agenda's.

Marketing

Op het gebied van marketing en lokale outreach heeft Witte de With eveneens nieuwe stappen gezet. Wederom hebben we samengewerkt met marketingpartner Rotterdam Festivals (o.a. uitgever van het Rotterdams cultuurmagazine *Uitagenda*). Daarnaast is Witte de With lid van Rotterdam Partners, verantwoordelijk voor het promoten van de stad Rotterdam als aantrekkelijke toeristische, zakelijke en congresbestemming. Witte de

With profiteert dankzij dit lidmaatschap onder meer van opname in databases en de Rotterdam-app, vermelding in nieuwsbrieven, mediaruimte op het WOW-outdoorscherm (170 m²) tegenover Centraal Station Rotterdam en presentatie van foldermateriaal bij de verschillende Rotterdam Info-punten. Ook onderhouden wij nauw contact met de plaatselijke ondernemersvereniging.

Om Witte de With onder de aandacht te brengen van alle bezoekers van de horeca en hotels in en rondom de Witte de Withstraat, werd een speciale kortingsflyer verspreid. Ook boden wij korting aan voor de bezoekers/klanten van lokale hotels, IFFR, Art Rotterdam, Object, TecArt, APCOA parkeergarage en Motel Mozaïque. Verder kregen Rotterdampas-houders gratis toegang tot Witte de With. De houders van de in 2015 bij Witte de With geïntroduceerde Rotterdam Welcome Card kregen in 2016 wederom 50% korting. Tot slot zijn kortingsacties opgezet met het digitale Museumkaart-magazine en Minicards, die zijn verspreid onder hotels en toeristische attracties in Rotterdam. Met *AD Rotterdams Dagblad* werd een lezersaanbieding samengesteld in het verlengde van de tentoonstelling *WERE IT AS IF* van Bik Van der Pol.

Sinds afgelopen jaar sturen wij ons flyer materiaal naar andere culturele instellingen in de regio en daarbuiten en zijn A6-flyers door Rotterdam en Amsterdam verspreid. Tevens is een postercampagne opgezet voor de tentoonstelling van Michael Portnoy.

Media-inkoop

In 2016 hebben we structureel meer ingezet op online adverteren en hebben wij regelmatig gebruik gemaakt van betaalde Facebook-campagnes. De resultaten hiervan waren terug te zien in de respons op Facebook en in een bescheiden groei van online ticketverkoop voor onze evenementen.

Op lokaal niveau bereikte Witte de With het publiek door middel van maandelijks advertenties in de *Uitagenda Rotterdam* en vermeldingen op toeristische stadssplattegronden. Gedurende enkele tentoonstellingen was een muurvullende afbeelding te zien in het NRCafé aan de Witte de Withstraat. Ook waren onze tentoonstellingen gedurende het jaar vijf keer een week te zien op zo'n 50 digitale schermen van Boomerang in verschillende horeca- en theater/filmhuislocaties in Rotterdam. Tijdens International Film Festival Rotterdam (IFFR) werden er een advertentie geplaatst in festivalkrant *Daily Tiger*.

Op nationaal en internationaal niveau werd het publiek zowel on- als offline bereikt door advertenties in *Artforum*, *Cahier*, *Extra Extra*, *Frieze*, *De Groene Amsterdammer*, *Metropolis M*, *SubbaCultcha* en *De Witte Raaf*. Ook maakt Witte de With voor tentoonstellingen en publicaties vier keer per jaar gebruik van een aankondiging via *e-flux*, die wereldwijd wordt verzonden naar meer dan 90.000 *subscribers* in de kunstwereld.

Bewegend beeld

Witte de With heeft op een aantal manieren bewegend beeld toegepast in de communicatie. Zo hebben wij voor enkele tentoonstellingen een korte animatie laten maken (15 sec) die in de stad te zien was op het WOW-outdoorscherm (170 m²) bij het Centraal Station. Verder zijn we vaker gaan werken met GIF bestanden, bijvoorbeeld om de looproute door de stad naar Witte de With in beeld te brengen en voor de promotie van publicaties. Ten slotte hebben wij voor de tentoonstellingen met Michael Portnoy en Charlemagne Palestine twee teaser-video's gemaakt, die via YouTube en sociale media werden verspreid. De teasers werden in 2016 zo'n 5200 keer bekeken.

Cultureel ondernemerschap

Witte de With heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot één van de grootste Nederlandse presentatie-instellingen voor hedendaagse kunst zonder eigen collectie. In 2016 had Witte de With een percentage eigen inkomsten van ruim 30 %, afkomstig uit een aantal verschillende bronnen: verkoop van toegangskaarten, een groot aantal groepsrondleidingen, publicaties en de verkopen van de limited edition *WDWXXV*. De verhuur van een gedeelte van de ruimte op de begane grond aan TENT zorgt daarnaast voor een constante inkomstenbron.

Financiële bijdragen komen tevens voort uit de werving van financiële middelen via Nederlandse, Europese en andere internationale fondsen – zowel overheid als particulier.

- *Relational Stalinism - The Musical* werd ondersteund door Fonds 21, de Gemeente Rotterdam, de Ambassade van de Verenigde Staten van Amerika en door de verkoop van een werk van Michael Portnoy tijdens de Benefietavond 2015 (met dank aan Galerie Wilfried Lentz).
- *Para/Fictions* wordt gedurende twee jaar ondersteund door AMMODO. Mark Geffraud en Laure Prouvost (2017) worden deels ondersteund door het Institut français des Pays-Bas.
- *WDW25+* werd ondersteund door J.E. Jurriaanse Stichting, G. Ph. Verhagen – Stichting, Hendrik Muller Fonds, Stichting Elise Mathilde Fonds en Stichting De Gijselaar-Hintzenfonds.
- *WERE IT AS IF* werd voor een periode van 24 maanden ondersteund door het Mondriaan Fonds (Werkbijdrage Bewezen Talent + Opdrachtgever).
- *Kasper Bosmans: Decorations* werd ondersteund door de Vlaamse Overheid.
- De publicatie *Alexandre Singh: Causeries* werd mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van Stichting Elise Mathilde Fonds, STOA en een particuliere donatie.
- De presentatie *Rome Was Built For A Day* met Fabian Bechtle en Adriana Ramić (een *WDW25+ Commission*) werd mede ondersteund door het Goethe Instituut.
- *WdW Review* werd deels ondersteund door SAHA.
- *Across the Board* werd ondersteund door het Pauwhof Fonds en het Mondriaan Fonds.

“In Rotterdam floreert de hedendaagse kunstsector met gerenommeerde presentatie-instellingen als Witte de With en TENT.”

De Volkskrant (24 juni 2016)

Club Witte de With

Witte de With werkte in 2016 aan het uitbreiden van Club Witte de With. Ook werden zes ambassadeurs benoemd, die het lidmaatschap in hun omgeving aanbevelen en zo bijdragen aan de ontwikkeling van Club Witte de With. Met de leden van de Club, waarvan het lidmaatschap €100 per jaar bedraagt, bezochten we maandelijks aan kunst, architectuur of design gerelateerde evenementen in Nederland en één keer in het buitenland. Het aantal leden verdubbelde in 2016 van 18 naar 38.

ACTIVITEITEN 2016

17 januari

Club Witte de With bezocht het Cobra Museum in Amstelveen waar *The Soul in Limbo*, het eerste museale overzicht van het werk van Jennifer Tee in Nederland te zien was. Na het bijwonen van de performance *What Men Knew Nothing About* in aanwezigheid van Jennifer Tee, kreeg Club Witte de With een rondleiding door conservator Hilde de Bruijn.

10 februari

Speciale ontvangst tijdens de VIP opening in de stand van Witte de With op Art Rotterdam, waar de limited edition *WDWXXV* werd gelanceerd.

25 februari

Leden van Club Witte de With bezochten de VIP Preview van de tentoonstelling *Hacking Habitat* in de voormalige gevangenis aan het Wolvenplein in Utrecht.

17 april

Bezoek aan kunstenfestival Tweetakt (Fort Ruigenhoek, Groenekan) met een rondleiding door kunstenaar Melle Smets.

22 april

Club Witte de With werd ontvangen bij La Loge in Brussel door Anne-Claire Schmitz, directeur van La Loge en voormalig curator van Witte de With. Vervolgens bezochten de leden de kunstbeurs Independent Brussels met een introductie door de co-director van de beurs, Liv Vaisberg.

6 juli

Witte de With en TENT organiseerden een *members only* Summer BBQ in rooftop bistro Op Het Dak voor leden van Club Witte de With en TENT Prominenten. Tijdens deze avond genoten de leden van een welkomstcocktail, een BBQ en muziek door DJ GoHome. De Rotterdamse schrijver (tevens Club Witte de With ambassadeur) Elfie Tromp las voor uit eigen werk.

22 september

Bezoek aan de VIP opening van de Unseen Photo Fair in Amsterdam, met een rondleiding door Hinde Haest, curator van Foam.

12 oktober

Onder begeleiding van curator (en Club Witte de With ambassadeur) Carolyn Drake bezochten de leden de Rijksakademie OPEN tijdens de Professional Preview. 's Avonds woonden de leden een exclusieve Amsterdam Art Weekend lezing bij van kunstcriticus en schrijver Hans den Hartog Jager, waarna (op eigen gelegenheid) een aantal door hem geselecteerde galeries bezocht werd. De avond werd afgesloten met een borrel in het Andaz Hotel in Amsterdam.

14 december

Dreaming of a White Christmas, een moment voor de leden van Club Witte de With en de Private & Corporate Circles om het jaar gezamenlijk af te sluiten. Onder het genot van een glas glühwein gaf curator Natasha Hoare een rondleiding door de tentoonstelling *In the Belly of the Whale* en bekeken de leden de film *Provenance* van Amy Siegel.

AMBASSADEURS 2016

Marcus Vlaar (eigenaar Ranj Serious Games)

Elfie Tromp (schrijver en columnist)

Valerie Kuster (eigenaar Op Het Dak)

Carolyn Drake (onafhankelijk curator en mede-oprichter A Tale of A Tub)

Karin de Jong (directeur Printroom)

Circles

In 2016 zijn er weer enkele lidmaatschappen voor de Private Circle (voor particulieren) afgesloten. Ook is een aanvang gemaakt met *Adopt A Project*, waarbij begunstigers via een persoonlijke benadering meer worden betrokken bij het artistieke proces van de kunstenaar. Begunstigers kunnen een tentoonstelling of project naar keuze ondersteunen, zodat zij kunnen ervaren op wat voor manier hun financiële bijdrage het verschil maakt.

Limited Edition WDWXXV

De limited edition WDWXXV bracht alle *In Light Of 25 Years* opdrachten, die in 2015 plaatsvonden in Witte de With, samen in een portfolio, gepresenteerd in een plexiglazen frame (20 x 80 cm), een schaalverkleining van de originele lichtbak. Elke portfolio bevat tien afdrucken van hoge kwaliteit van het werk van alle deelnemende kunstenaars (zie pagina 37). De limited edition werd gepresenteerd en verkocht in de stand van Witte de With tijdens Art Rotterdam 2016.

Witte de With Rooftop Honey

Op 23 april 2016 plaatste Witte de With twee bijenkasten op het dak. *Urban beekeeping* is dé manier om de achteruitgang in het aantal bijen(volken) tegen te gaan. Witte de With wil bijdragen aan dit initiatief en een thuis bieden voor bijen in de stad. De bijenkasten zijn voor de periode van een jaar geadopteerd door Huize Frankendael in Amsterdam. De opbrengst van de verkoop van onze Rooftop Honey komt ten goede aan ons programma.

Kunst NU

De zesdelige spoedcursus over hedendaagse kunst in samenwerking met De Appel in Amsterdam werd in 2016 opnieuw georganiseerd. De reeks werd bij beide instituten georganiseerd in het najaar. De cursus werd gegeven door kunstenaars, critici en curatoren die zelf actief zijn in de kunstwereld en de actuele ontwikkelingen in de kunst op de voet volgen. De cursus biedt heldere informatie en duiding over actuele tendensen in de hedendaagse kunst. In 2016 nam een groep van 17 personen deel aan de cursus bij Witte de With.

1. *Kunst & Het Hedendaagse* door Yoei Meessen

15 september 2016

2. *Kunst & Massacultuur* door Nathalie Hartjes

29 september 2016

3. *Kunst & Technologie* door Juha van't Zelfde

13 oktober 2016

4. *Kunst & Taal* door Nicoline van Harskamp

27 oktober 2016

5. *Kunst & Verf* door Marc Mulders

10 november 2016

6. *Kunst & Geld* door Olav Velthuis

24 november 2016

Benefietavond

In 2016 werd besloten om de jaarlijkse benefietavond met veiling, in samenwerking met De Appel in Amsterdam, niet door te laten gaan, vanwege de nawerking van het ontslag van de directeur van De Appel, waardoor draagvlak voor het organiseren van deze avond ontbrak. Beide instituten zetten hun eigen individuele fondsenwervingsprogramma's voort om zo aan hun verplichtingen op het gebied van eigen inkomsten te kunnen voldoen.

Summer BBQ met leden van Club Witte de With en TENT Prominenten in rooftop bistro Op Het Dak. Foto: Aad Hoogendoorn

Kwantitatieve gegevens

Bezoekersaantallen

WITTE DE WITH 2016	Verslag 2016	Plan 2016	Verslag 2015
Tentoonstellingsperiodes	3	4	3
Tentoonstellingen (presentaties)	7	5	8
Publicaties	5	5	4
Totaal aantal prestaties	98	24	91
Bezoekers Witte de With (Witte de Withstraat 50)	35.894	21.500	33.011
Bezoekers bij overige Witte de With-presentaties (nationaal & internationaal)	153.141	30.000	86.567
Co-producties	10	5	5
Bezoekers Witte de With-website	142.322	150.000	171.997
Bezoekers WdW Review	13.127	-	23.364
Contacturen educatie	9.714	3.000	9.133
Bezoekers educatieve activiteiten	6.951	1.000	6.687
Samenwerkingen binnen Rotterdam	18	15	24
Aantal uren open	2.254	-	2.191

PRESENTATIES BIJ WITTE DE WITH	Periode	Bezoekers
<i>Character is Fate</i>	01.01.16 – 03.01.16	
<i>Art In The Age Of... Asymmetrical Warfare</i>	01.01.16 – 03.01.16	
<i>Bit Rot</i>	01.01.16 – 03.01.16	233
<i>In Light of 25 Years</i>	01.01.16 – 17.01.16	
<i>Rotterdam Cultural Histories</i>	01.01.16 – 31.01.16	
<i>Relational Stalinism</i>	29.01.16 – 06.03.16	6.790
<i>GesamttkunnstMeshuggahhLaandttt</i>	29.01.16 – 08.05.16	6.091
<i>Para Fictions</i>	29.01.16 – 31.12.16	
<i>WERE IT AS IF</i>	27.05.16 – 21.08.16	6.484
<i>WDW25+</i>	27.05.16 – 31.12.16	
<i>In the Belly of the Whale</i>	09.09.16 – 31.12.16	13.003
Interim periodes		3.293

Totaal aantal bezoekers Witte de With (Rotterdam) 35.894

OVERIGE BEZOEKERS

Nationaal	27.472
Internationaal	125.669

Persoverzicht

ALG	Algemeen Witte de With
CP	Charlemagne Palestine
DA	Defne Ayas / Witte de With
DC	Douglas Coupland
EB	Eric Baudelaire
EV	Events WDW
ITB	<i>In the Belly of the Whale</i>
JR	Judy Radul
KB	Kasper Bosmans
MA	Marwa Arsanios
MP	Michael Portnoy
PF	<i>Para Fictions</i>
WIAI	<i>WERE IT AS IF</i>
25Y	<i>In Light Of 25 Years</i>

JANUARI

1 jan, Driessche van, Wouter. *Machines zouden zoveel...* www.multimedia.tijd.be ^{DC}

1 jan, Infolettre Institut Francais januari 2016. Institut Francais. ^{PF}

1 jan, Hélio Oiticica. Mousse. ^{ALG}

6 jan, Ke, Ma. *Douglas Coupland: Bit Rot*. www.leapleap.com ^{DC}

11 jan, Chong, Heman. *Douglas Coupland*. ArtReview Asia. ^{DC}

18 jan, Teerlink, Hilde. *Bit Rot*. www.blogs.mediapart.fr ^{DC}

19 jan, Aestatica. *Interview with Natasha Hoare*. www.aestheticmagazine.com ^{ALG}

22 jan, *Veel leuks! Zoals GesamttkunnstMeshuggahhLandttt*. NIW-Nieuw Israëlisch Weekblad. ^{CP}

23 jan, Pleij, Sander. *Twijfel is ongeveer wie ik ben*. Vrij Nederland. ^{ALG}

31 jan, Scherz, Laurence.

Douglas Coupland. Metropolis M. ^{DC}

FEBRUARI

1 feb, *Foreword: Calla Henkel, Max Pitegoff*. www.artizitaal.nl ^{PF}

2 feb, *Charlemagne Palestine*. www.youtube.com ^{CP}

4 feb, Rossie, Evelyne. *Hoe kon ik zo achteloos zijn?* NRC Handelsblad. ^{MP}

6 feb, JB. *Charlemagne Palestine*. www.trendbeheer.com ^{CP}

21 feb, Buesing, Nicole. Heiko, Klaas. *Schauen, Kaufen, Reflektieren*. www.daremag.de ^{CP}

24 feb, Saelemakers, Samuel. *In Light Of 25 Years*. www.artviewer.org ^{25Y}

25 feb, Wesselink, Janneke. *De teddybeer is een groot...* NRC Handelsblad. ^{CP}

25 feb, Rätta, Skriv. *Växelverkan. Unik mix av konst, teater, dans och sang i Rotterdam*. www.dn.se ^{MP}

26 feb, Wesselink, Janneke. *Teddyberen op Indonesische muziek*. NRC NEXT. ^{CP}

29 feb, *Museumnacht010*. Weekblad Hoogvliet. ^{EV}

29 feb, *Defne Ayas, Director Witte de With Center for Contemporary Art*. Museumtijdschrift. ^{DA}

29 feb, *Kunstblockavond*. Museumtijdschrift. ^{ALG}

29 feb, *Performance programma in Witte de With*. Museumtijdschrift. ^{MP}

29 feb, *Fresh Fair*. Vogue. ^{ALG}

29 feb, Vaughan, RM. *Filthy Toys Aren't Subversive Anymore*. www.artcity.com ^{CP}

29 feb, Hof, Fonds. *Welkom op Art Rotterdam*. Museumtijdschrift. ^{ALG}

29 feb, *Reflections*. Museumtijdschrift. ^{EV}

29 feb, *Knuffeldieren*. Museumtijdschrift. ^{CP}

29 feb, *Dijkershuis, Edo. Art Rotterdam*. Museumtijdschrift. ^{MP}

MAART

1 mrt, *Witte de With Center for Contemporary Art*. www.holland.com ^{ALG}

2 mrt, *Van freerunning tot gabberscene*. De Botlek. ^{EV}

2 mrt, *Van freerunning tot gabberscene*. Havenloods. ^{ALG}

4 mrt, *Fascinerend, deze expo*. www.uitagendarotterdam.nl ^{CP}

8 mrt, Bakker, Martine. *Kunst snuiven op straat*. www.cjp.nl ^{ALG}

11 mrt, *Subsidieaanvragen Basis-infrastructuur 2017-2020*. BK-Informatie. ^{ALG}

13 mrt, Boer de, Solange. *Het belang van vertalen: Solange de Boer van Octavo*. www.metropolism.com ^{PF}

23 mrt, *Witte de With, Rotterdam: Foreword, Calla Henkel en Max Pitegoff*. www.artizitaal.nl ^{PF}

23 mrt, Jones, Nathan. *Monetise Your Privilege With Schizo-Art Blolocks*. www.medium.com ^{MP}

23 mrt, Muller, Robert-Jan. *Charlemagne Palestine*. www.artforum.com ^{CP}

27 mrt, *Charlemagne Palestine*. www.canvast.be ^{CP}

30 mrt, Bier, Arielle. *The 20 Most Influential Young Curators in Europe*. Artsy. ^{DA}

31 mrt, Ruyters, Domeniek.

Markus Miessen. Metropolis M. ^{ALG}

31 mrt, Crabbé, Sofie. *Christian Falsnaes*. Metropolis M. ^{MP}

APRIL

1 apr, *Calla Hankel & Max Pitegoff*. 02 Free Contemporary Art Review. ^{PF}

1 apr, Neofetou, Daniel. *On Site*. The Wire. ^{CP}

6 apr, *Wired: veelzijdig festival voor Rotterdamse jeugd*. Havenloods. ^{ALG}

6 apr, *Para|Fictions*. www.institutfrancais.nl ^{PF}

7 apr, Kustanczy, Catherine. *Douglas Coupland Wants to Give You Brain Orgasms*. www.hyperallergic.com ^{DC}

10 apr, *Ulay*. www.canvas.be ^{CP}

15 apr, Folkers, Hendrik. *Twee musicals*. Metropolis M. ^{MP}

24 apr, *Deviations from The Script: on Michael Portnoy's "Relational Stalism"*. www.tohumagazine.com ^{MP}

26 apr, *Armory*. www.artsy.net ^{DC}

28 apr, *Oscar Santillan on Zaratán*. www.metropolism.com ^{PF}

30 apr, *Kunst: Van slakkenslijm tot statenloosheid*. Gonzo (Circus) ^{ALG}

MEI

20 mei, Kammer, Claudia. *Lent van, Daan. Ik hoop eigenlijk dat de minister er wat bij doet*. NRC Next. ^{ALG}

26 mei, Lijster, Thijs. *Spetters zijn niet zomaar spetters*. ^{ALG}

31 mei, Folkerts, Hendrik.

Michael Portnoy. Metropolis M. ^{MP}

JUNI

1 jun, Tromp, Elfie. *De toekomst houdt van je maar heeft je niet nodig*. www.metronieuws.nl ^{DC}

1 jun, *Marwa Arsanios*. www.50plus.nl ^{ALG}

16 jun, Wesseling, Janneke. *Fijne reis langs 25 jaar expositiegeschiedenis*. NRC Handelsblad. ^{WIAI}

17 jun, Wesseling, Janneke. *Fijne reis langs 25 jaar expositiegeschiedenis*. NRC NEXT. ^{WIAI}

24 jun, Bronwasser, Sacha. *Leeuwen van Sacha*. Volkskrant. ^{ALG}

25 jun, *Tentoonstelling: Bik Van Der Pol*. NRC Handelsblad. ^{WIAI}

29 jun, *Bik Van Der Pol is een Rotterdams kunstenaarsduo*. www.uitagendarotterdam.nl ^{WIAI}

30 jun, Byvanck, Valentijn.

Het favoriete kunstwerk van. Savoir Vivre aux Chateaux. ^{ALG}

30 jun, *Extra voordeel met uw kaart*. Jazzism Magazine. ^{WIAI}

JULI

3 jul, Hellemans, Frank. *'Generatie X'-woordvoerder Douglas Coupland komt naar Brussel*. www.knack.be ^{DC}

5 jul, La Rivière, Gyz. *Home screen Home*. AD Rotterdams Dagblad. ^{ALG}

8 jul, *Tabakatera*. E-flux. ^{ALG}

12 jul, Searle Adrian. *Liverpool Biennial review*. www.theguardian.com ^{MP}

15 jul, *25 jaar hedendaagse kunst in Witte de With*. AD Utrechts Nieuwsblad. ^{WIAI}

22 jul, *Unieke rondleiding 25 jaar kunst in Witte de With*. AD Amersfoortse. ^{WIAI}

31 jul, *Raad Voor Cultuur*. Culturele Basis-infrastructuur 2017-2020. BK-Informatie. ^{ALG}

31 jul, Dorssen van, Antoinette.

Aan het werk in Zürich. Tableau Fine Arts magazine ^{ALG}

AUGUSTUS

1 aug, Kasper Bosmans: *Specimen Days at S.M.A.K. Ghent*. www.artlead.net ^{ALG}
1 aug, Kasper Bosmans. www.artlead.net ^{KB}
25 aug, Lint van der, Roos.
Een bestaan tussen haakjes.
De Groene Amsterdammer. ^{ALG}
21 aug, Bik van der Pol. www.form.de ^{WIAI}

SEPTEMBER

1 sep, Dumalin, Caroline. *Folk Activism*.
www.mousemagazine.it ^{KB}
1 sep, *Futurocity*. www.theartofimpact.nl ^{DC}
7 sep, *Dit is een prachtstad waar van alles te beleven is*. Havenloods. ^{ALG}
9 sep, Kasper Bosmans. www.frieze.com ^{KB}
9 sep, *Selections Magazine: One Remove by Lucy Skaer*. www.selectionsarts.com ^{PF}
9 sep, *Aftrap met spannende KunstavondXL*. Metro. ^{ALG}
9 sep, *In the Belly of the Whale*.
www.fotoexpositie.nl ^{ITB}
11 sep, Coupland, Douglas. *The other night*.
www.ft.com ^{DC}
16 sep, *Genomineerden Dolf Henkes Prijs 2016*. BK-Informatie. ^{ALG}
16 sep, *Vrijdag 16 september*. Metro. ^{ALG}
30 sep, Rijn van, Ilse. *De kunstcatalogus*.
Metropolis M. ^{ALG}
30 sep, Lederman, Marsha. *Douglas Coupland*. www.theglobeandmail.com ^{DC}

OKTOBER

1 okt, Dumalin, Caroline. *Folk Activism*.
Mousse. ^{KB}
6 okt, Dattenberger, Simone. *Das, was dahinter webt und lebt*. www.ovb-online.de ^{DC}
7 okt, Bem, Merel. *Geef me de vijf*.
Volkskrant. ^{ALG}
10 okt, Stokkum van, Juul. *Tijdsdialoog*.
www.mistermotley.nl ^{ITB}
10 okt, Whyte, Murry. *Douglas Coupland: An author turned artist with no turning back*. www.thestar.com ^{DC}
13 okt, Hancox, Han. *Book review: Down the rabbit hole with Douglas Coupland*.
www.thenational.ae ^{DC}
15 okt, Servise, Kültür. *New York merkezli Arts*. www.onedio.com ^{DA}
16 okt, Dijksterhuis, Edo.
Douglas Coupland. www.artslant.com ^{DC}
19 okt, *12 uur in rotterdam*.
www.nsfavourites.nl ^{ALG}
21 okt, JB. *Kasper Bosmans@Witte de With*. www.trendbeheer.com ^{KB}
28 okt, *Cultuurplan Rotterdam*.
BK-Informatie. ^{ALG}
31 okt, *Per 1 oktober*.
Collect Kunst Antiek Design. ^{ALG}
31 okt, Smets, Sandra. *Kasper Bosmans*. ^{KB}
31 okt, Muller, Nat. *What Representations. Exhibitions and other Representations in 25 Year at Witte de With*.
www.ibraaz.org/essays/166. ^{MA}
31 okt, Subbacultcha Belgium. *Kasper Bosmans*. ^{KB}

NOVEMBER

1 nov, Kasper Bosmans: *Decorations at Witte de With Rotterdam*.
www.artlead.net ^{KB}
1 nov, Schmid, Karlheinz. *Burkinis für die Kunst*. *Kunstzeitung*. ^{ITB}
20 nov, Steverlynck, Sam. *Kasper Bosmans hijst de vlag*. *De Standaard*. ^{KB}
30 nov, Segbars, Jack. *Gordiaanse Knoop*.
Metropolis. ^{ALG}
30 nov, Dumolin, Caroline. *Folk Activism: Kasper Bosmans, Mousse*. ^{KB}

DECEMBER

2 dec, *Vrijdag 2 december*. Metro. ^{ALG}
8 dec, JB. *In the Belly of the Whale @ Witte de With*. www.trendbeheer.com ^{ITB}
10 dec, Schneider, Hans. *In the Belly of the Whale*. www.au.blouinartinfo.com ^{THB}
12 dec, Rijn van, Ilse. *Across the Board*.
www.metropolism.com. ^{ALG}
15 dec, Lind van der, Roos. *Iedere actie een reactive*. *De Groene Amsterdammer*. ^{ITB}
15 dec, Rijn van, Ilse. *In the Belly of the Whale*. *Metropolis M*. ^{ITB}
16 dec, *Filmmaker en kunstenaar Eric Baudelaire*. BK-Informatie. ^{EB}
16 dec, *KunstavondXL in Witte de With-kwartier*. BK-Informatie. ^{ALG}
16 dec, *Judy Radul: In, Out, and Beyond*.
BK-Informatie. ^{JR}
23 dec, *Vrijdag 23 december*. Metro. ^{ALG}
26 dec, Smalenburg, Sandra. *Beeldende Kunst*. *NRC NEXT*. ^{WIAI}
28 dec, Wesseling, Janneke. *Dit is de beste beeldende kunst van 2016*. *NRC*. ^{WIAI}

Jaaragenda

2015 - 2016

Karakter is Lot
Willem de Rooij
Tentoonstelling
27 januari 2015 - 3 januari 2016

Bit Rot
Douglas Coupland
Tentoonstelling
11 september 2015 - 3 januari 2016

Art In The Age Of... Asymmetrical Warfare
Tentoonstelling
11 september 2015 - 3 januari 2016

Rotterdam Cultural Histories #6: Video in het Lijnbaancentrum
Tentoonstelling
22 oktober 2015 - 7 februari 2016

Oprachtenserie *In Light of 25 Years*
Raimundas Malašauskas:
What are we looking at tonight?
1 december 2015 - 17 januari 2016

JANUARI

Read-In: Collapsology Symposium
Educatie
16 januari 2016

Club Witte de With:
Bezoek Cobra Museum Amstelveen,
Jennifer Tee
17 januari 2016

Relational Stalinism - The Musical
Michael Portnoy
Tentoonstelling
29 januari - 6 maart 2016

Para|Fictions:
Calla Henkel & Max Pitegoff - *Foreword*
29 januari - 10 april 2016

GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt
Charlemagne Palestine
Tentoonstelling
29 januari - 8 mei 2016

FEBRUARI

Relational Stalinism - The Musical: You've Got to Give Some Muffin
for This Space
Filmvertoning
4 februari 2016

Relational Stalinism - The Musical: The Particurbation Room
Event
6 februari 2016
Locatie: BAR, Schiekade 201, Rotterdam

Art Rotterdam Week:
Witte de With op Art Rotterdam
Presentatie op de kunstbeurs
11-14 februari 2016
Locatie: van Nelle Fabriek

Art Rotterdam Week:
VIP Programma Art Rotterdam
Speciale ochtendopenstelling
11 februari 2016

Art Rotterdam Week:
GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt: Musicaacontinuaaameshuganaaa
Performance door Charlemagne Palestine
12 februari 2016

Art Rotterdam Week:
Artists' Ideals and the Ideal Curator
Conferentie
12 februari 2016

Art Rotterdam Week:
Rotterdam Cultural Histories #7: Perish festival
Tentoonstelling
12 februari - 29 mei 2016

Para|Fictions:
The Long Troll: An evening with Emily Segal
16 februari 2016

Club Witte de With:
VIP Preview HACKING HABITAT
25 februari 2016
Locatie: Gevangenij Wolvenplein, Utrecht

MAART
Relational Stalinism - The Musical: Performance Taxonomies
Symposium
3 maart 2016

Museumnacht
5 maart 2016

Relational Stalinism - The Musical: The Particurbation Room
Event tijdens Museumnacht
5 maart 2016

Class of '16:
Be Creative: Transformations in the New Culture Industries
11 maart 2016

Class of '16:
Contested Tongues
Educatie
16 maart 2016

GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt: Tuning - Detuning? Noting - Denoting
Event
17 maart 2016

GesamttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt: minimal versus MAXIMAL,,,,,Fightttt to the Deathh!!!!
Masterclass
18 maart 2016

APRIL

Kunstblock Tours en gratis entree voor bezoekers
Motel Mozaïque
Speciale openstelling
8, 9 en 10 april 2016

Wired Festival
Educatie
14, 15 en 16 april 2016

Club Witte de With:
Bezoek Festival Tweetakt
17 april 2016
Locatie: Fort Ruigenhoek, Groenekan, Utrecht

Club Witte de With:
La Loge & Independent Brussels
22 april 2016
Locatie: Diverse locaties, Brussel

Para|Fictions:
Oscar Santillan - *Zaratán*
Tentoonstelling
22 april - 10 juli 2016

Para|Fictions:
Artist Talk met Oscar Santillan
28 april 2016

Class of '16:
Orchestrating Engagement. An Art Visit in 4 Acts
29 april 2016

MEI

Futurocity Summit: Keynotes
18 en 19 mei 2016

Futurocity Summit: From Mapping to Navigating - And Back Again
Workshop door Julieta Aranda en Doreen Mende
18 mei 2016

Futurocity Summit: Future Capital in Smart Cities
Lezing door Willem Schinkel
18 mei 2016

Futurocity Summit: The Past is Now Useless
Keynote conversatie door Douglas Coupland en Shumon Basar
18 mei 2016

Futurocity Summit: The Future of Multiculturalism
Presentatie door Charlie Koolhaas
19 mei 2016

Futurocity Summit: Pre-mediating Tomorrow
Presentatie door Liesbet van Zoonen
19 mei 2016

Class of '16:
Capsulating Precyclopedia
19 mei 2016

WDW25+
Tentoonstelling
26 mei – 31 december 2016

WDW25+:
What representations?
Marwa Arsanios
Rondetafelgesprek ihkv opening WDW25+
26 mei 2016

WDW25+:
WERE IT AS IF
Bik Van der Pol
Tentoonstelling
26 mei – 21 augustus 2016

WDW25+:
I want to possess in this world that which brings joy to the eyes...
Ahmed Bouanani
Tentoonstelling
26 mei – 21 augustus 2016

WDW25+:
What representations?
Marwa Arsanios
Tentoonstelling
27 mei – 21 augustus 2016

JUNI
Rotterdam Cultural Histories #8: Hard Werken
Tentoonstelling
3 juni – 4 september 2016

That Slow Nightfall
Maria Barnas
Presentatie ihkv Poetry International
7 – 11 juni 2016

WDW25+:
WERE IT AS IF
Tentoonstellingslezing door Samira Ben Laloua
9 juni 2016

WDW25+:
WERE IT AS IF
Tentoonstellingslezing door Lex ter Braak
30 juni 2016

JULI
Club Witte de With:
Summer BBQ met TENT Prominenten
6 juli 2016
Locatie: Op Het Dak, Rotterdam

Relational Stalinism – The Musical
Michael Portnoy
Performance
7, 8 en 9 juli 2016
Locatie: Liverpool Biennial

Jeugd Vakantiepaspoort
9 juli – 14 augustus 2016

Para/Fictions
Lucy Skaer: *One Remove*
Tentoonstelling
15 juli – 2 oktober 2016

WDW25+:
Le Mirage: Ahmed Bouanani
Filmvertoning en gesprek
16 juli 2016
Locatie: Museumpark, Rotterdam

AUGUSTUS
Activating the Archive
Masterclass
2 augustus 2016

Open Set Summerschool
Educatie
2 – 6 augustus 2016

WDW25+:
WERE IT AS IF
Tentoonstellingslezing door Wouter Davidts
5 augustus 2016

EUREKA: Erasmus Universiteit Rotterdam
Eerstejaars Kennismakings Activiteiten
Educatie
15 augustus 2016

WDW25+:
WERE IT AS IF
Tentoonstellingslezing door Maziar Afrassiabi
21 augustus 2016

SEPTEMBER
WDW25+:
Decorations
Kasper Bosmans
Tentoonstelling
9 september – 31 december 2016

In the Belly of the Whale
Tentoonstelling
9 september – 31 december 2016

In the Belly of the Whale
Tentoonstellingslezing door Aaron Schuster
9 september 2016

A-Z Life Coaching: Keren Cytter
Lezing, filmvertoning en gesprek met Keren Cytter en Vasilis Marmatakis tijdens KunstavondXL
9 september 2016

Rotterdam Cultural Histories #9: Manifesta 1 Revisited
Tentoonstelling
9 september 2016 – 22 januari 2017

Poetry Slam
Workshop Schouwburgplein ihkv
Rotterdam Uitdagen
10 en 11 september 2016

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 1: Kunst & Het Hedendaagse door Yoeri Meessen
15 september 2016

Club Witte de With:
VIP Preview Unseen Photo Fair 2016
22 september 2016

Bit Rot
Tentoonstelling
28 september 2016 – 8 januari 2017
Locatie: Villa Stuck, München

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 2: Kunst & Massacultuur door Nathalie Hartjes
29 september 2016

Across the Board
Masterclass Cuauhtemoc Médina:
Art and Society: Beyond Utility
30 september 2016

OKTOBER
The Big Draw
Educatie
1 en 2 oktober 2016

Across the Board
Masterclass Renilde Steeghs:
Cultural Diplomacy: soft power in international relations
7 oktober 2016

Studium Witte de With:
The Read-In series: Other Voices
Read-In #1: Judith Butler,
Gender Trouble; Feminism and the Subversion of Identity (1990)
11 oktober 2016
Locatie: Willem de Kooning

Club Witte de With:
Bezoek Museum Voorlinden, Wassenaar
12 oktober 2016

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 3: Kunst & Technologie door Juha van 't Zelfde
13 oktober 2016

Para/Fictions:
Mark Geffriaud – *tweeduizend vijftien*
Tentoonstelling
14 oktober – 15 januari 2017

WDW25+:
Decorations
Artist Talk met Kasper Bosmans
18 oktober 2016

Across the Board
Masterclass Ron Soonieus: *Leadership across Cultures: shifts in governance*
21 oktober 2016

In the Belly of the Whale
Tentoonstellingslezing door Mohammad Salemy
21 oktober 2016

Extra Extra
Launch event
21 oktober 2016

Studium Witte de With:
The Read-In series: Other Voices
Read-In #2: Frantz Fanon,
Black Skin, White Masks (1952)
25 oktober 2016

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 4: Kunst & Taal door Nicoline van Harskamp
27 oktober 2016

NOVEMBER
Contour Biennale 8 / Polyphonic Worlds: Justice as Medium
Preview event
2 november 2016

Sisters in Crime: Murdering Josephine
Studiegroep
3 november 2016 – 31 december 2017

Kunsthalle for Music
Oprichting project / Tentoonstelling
4 november 2016 – 31 maart 2018

Across the Board
Masterclass Gabriel Lester:
Interdisciplinarity in Practice
4 november 2016

Studium Witte de With:
The Read-In series: Other Voices
Read-In #3: Audre Lorde,
Age, Race, Class and Sex: Women Redefining Difference (1980)
8 november 2016

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 5: Kunst & Verf door Marc Mulders
10 november 2016

WDW25+:
Rome Was Built For A Day
Fabian Bechtle & Adriana Ramić
Opening, filmvertoning en Artist Talk
10 november – 31 december 2016

In the Belly of the Whale
Tentoonstellingslezing door Aaron Peck
18 november 2016

Across the Board
Masterclass Wilfried Lentz en Martijn Sanders: *The Business of Art – art and value(s)*
18 november 2016

Relational Stalinism – The Musical
Michael Portnoy
Performance
19 november 2016
Locatie: Playground Festival, Leuven, België

In the Belly of the Whale: Every contact leaves a trace: follow the...
Conferentie
19 november 2016

Studium Witte de With:
The Read-In series: Other Voices
Read-In #4: Sara Ahmed,
Happy Objects (2010)
22 november 2016

Kunst NU
Spoedcursus hedendaagse kunst
Les 6: Kunst & Geld door Olav Velthuis
24 november 2016

Club Witte de With:
Amsterdam Art Weekend: Rijksakademie OPEN 2016 & lezing Hans den Hartog Jager in Andaz Hotel
Amsterdam
25 november 2016

DECEMBER
Across the Board
Masterclass Jeanne Gaakeer:
Culture and Language
2 december 2016

In the Belly of the Whale
Tentoonstellingslezing door Nicoline van Harskamp
2 december 2016

WDW25+:
Decorations:
Tentoonstellingslezing door Hilde de Bruijn over Asger Jorn
2 december 2016

WDW25+:
Decorations
Boeksignering en tentoonstellingslezing door Kasper Bosmans
2 december 2016

The Show Must Ego On
Erik van Lieshout
filmvertoning
2 december 2016

Dr. A.H. Heinekenprijs voor de Kunst
Yvonne Dröge Wendel
Lezing en gesprek met het publiek
9 december 2016

Club Witte de With & Circles:
Dreaming of a White Christmas
14 december 2016

Prijs voor de Jonge Kunstkritiek
Uitreikingsceremonie
16 december 2016
Locatie: M HKA, Antwerpen

Kunstblock Tours voor Rotterdam Partners
Rondleiding
20 december 2016

Boekenbeurzen
Witte de With Publishers
20 – 22 mei 2016
Offprint London, Tate Modern

9 – 11 september 2016
Wiels Art Book Fair, Brussel

16 – 18 september 2016
Printed Matter New York Art Book Fair

21 oktober 2016
Launch *Causeries*, FIAC, Paris

9 – 11 december 2016
Friends With Books Berlin Art Book Fair

Class of '16 kwam bij elkaar op:
5 januari 2016
19 januari 2016
30 januari 2016
fieldtrip naar CASCO Utrecht (symposium)
2 februari 2016
16 februari 2016
1 maart 2016
15 maart 2016
29 maart 2016
12 april 2016
26 april 2016
10 mei 2016
24 mei 2016
7 juni 2016
21 juni 2016

De liveshow De Derde Dinsdag vond tot en met juni maandelijks plaats op:
21 januari 2016, WORM
16 februari 2016, Dansateliers
15 maart 2016, Kunsthall
19 april 2016, V2_
17 mei 2016, WORM
21 juni 2016, Vroesenspaviljoen

Tot en met augustus waren Witte de With en de andere Kunstblock-partners in de Witte de Withstraat elke eerste vrijdag van de maand open tot 21 uur. Vanaf september was dit iedere vrijdagavond. De avondopenstellingen (Kunstblock Fridays) tot 2 september vonden plaats op:
5 februari 2016
12 februari 2016
4 maart 2016
1 april 2016
6 mei 2016
3 juni 2016
1 juli 2016
5 augustus 2016
2 september 2016

ZWART

COOL

WITTE

THE
PAST
IS NOW
USELESS

RodeTulp

ZONE
30
↑
uitgezonderd
fiets

Douglas Gouplands leggen voor Rotterdam, te zien in de Witte de Withstraat, onthuld tijdens de Futurocity Summit op 8 en 9 mei 2016. Foto: Aad Hoogeveen

Financieel verslag

Rekening baten en lasten

BATEN	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Directe opbrengsten	138.259	100.000	121.607
Indirecte opbrengsten	103.828	120.000	101.382
Overige bijdragen	127.559	200.000	161.807
Subsidiebaten	1.218.645	1.210.751	1.211.483
Overige baten	131.770	-	35.834
Totale baten	1.720.061	1.630.751	1.632.113
LASTEN			
Personeelslasten	731.691	640.000	671.846
Afschrijvingen	39.503	30.000	29.712
Kosten activiteiten	694.239	570.751	607.331
Huisvestingslasten	159.238	160.000	152.502
Kantoorlasten	66.851	70.000	69.022
Publiciteitskosten	63.349	75.000	43.075
Algemene lasten	55.849	75.000	51.705
Financiële baten en lasten	6.698	10.000	5.909
Totale lasten	1.817.418	1.630.751	1.631.102
Exploitatieresultaat	-97.357	0	1.011
Resultaatbestemming			
Algemene reserve	49.423		-102.180
Bestemmingsreserves	-116.122		102.808
Bestemmingsfonds OCW	-30.658		383
Exploitatiesaldo	-97.357	-	1.011

Organisatie

Raad van Toezicht, directie en personeel, 2012

Raad van Toezicht, directie en personeel

Witte de With, een stichting die in januari 1990 werd geïnitieerd door de Rotterdamse Kunststichting, wordt ondersteund door de Gemeente Rotterdam en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Directeuren waren achtereenvolgens Chris Dercon (1990-1995), Bartomeu Marí (1996-2001), Catherine David (2002-2004), Hans Maarten van den Brink (interim, 2005) en Nicolaus Schafhausen (2006-2011). Sinds 1 januari 2012 is Defne Ayas directeur.

Governance Code Cultuur

Witte de With is een stichting en hanteert het Raad-van-Toezicht-model. Het bestuurlijk proces (met uitzondering van het toezicht) is in handen van de directeur-bestuurder Defne Ayas. Bij Witte de With kan de directeur-bestuurder maximaal twee periodes van drie jaar de functie bekleden. De directeur-bestuurder en de externe accountant worden benoemd door de Raad van Toezicht. De adjunct-directeur ondersteunt wat betreft zakelijke leiding en continuïteit. Conform de Governance Code Cultuur is er een schema van aftreden en wordt deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid van de samenstelling gewaarborgd. In de samenstelling van de Raad van Toezicht zit een balans tussen kunst- en zakelijke professionals.

Raad van Toezicht in 2016

Kees Weeda (voorzitter)
Patrick van Mil (penningmeester; afgetreden op 31 december 2016)
Jeroen Princen
Karel Schampers (afgetreden op 8 september 2016)
Nathalie de Vries
Katarina Zdjelar
Gabriel Lester (aangetreden op 7 september 2016)

Functies en nevenfuncties

Kees Weeda
Bestuurslid: Stichting AVL-Mundo, Rotterdam; Stichting Conny Janssen Danst, Rotterdam; Stichting Lantaren Venster, Rotterdam; Stichting Ronde van Katendrecht, Rotterdam; Stichting Rotterdam Connectie, Rotterdam
Voorzitter Raad van Toezicht: Stichting Schwalbe, Amsterdam; Stichting Storm - Tweetakt/Kaap Utrecht

Voorzitter van het bestuur: Stichting Follow-a-Muse, Amsterdam; Stichting Zina, Amsterdam

Patrick van Mil

Vanaf 1 december 2016: Directeur Stedelijk Museum Alkmaar (voorheen Directeur Museum Prinsenhof en Erfgoed Delft)
Jury BankGiroLoterij Museumprijs: Advies en interim management culturele sector

Jeroen Princen
Advocaat en partner bij Ploum Lodder Princen te Rotterdam
Bestuurslid: Stichting Beheer Boijmans Van Beuningen; Vereniging Insolad
Lid Raad van Toezicht: Stedelijk Museum Schiedam

Karel Schampers
Lid Raad van Toezicht NALO10 Uitgevers Adviseur Vereniging Rembrandt

Nathalie de Vries
Architect/directeur MVRDV, Rotterdam
Professorin für Baukunst Kunstakademie, Düsseldorf
Voorzitter BNA, brancheorganisatie Nederlandse architecten
Lid Raad van Toezicht: Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande;
Bestuurslid: Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum

Katarina Zdjelar
Beeldend kunstenaar
Bestuurslid: A.P.E (art projects era)
Core tutor: Piet Zwart Institute Rotterdam;
Master Artistic Research Den Haag

Gabriel Lester
Docent Sandberg Instituut/Rietveld Academie, Amsterdam
Bestuurslid: SIR Rotterdam; One Minutes

Rooster van aan- en aftreden:
Karel Schampers (01.01.10, afgetreden op 08.09.16)
Kees Weeda (18.10.11 - uiterlijke aftreding: 18.10.17)
Nathalie de Vries (01.01.2013 - uiterlijke aftreding: 01.01.19)
Patrick van Mil (01.01.13, afgetreden op 31.12.16)
Jeroen Princen (28.10.13 - uiterlijke aftreding 28.10.19)
Katarina Zdjelar (23.03.15 - 23.03.18, uiterlijke aftreding: 2021)
Gabriel Lester (07.09.16 - 07.09.19, uiterlijke aftreding: 2022)

Tegenstrijdige belangen: In 2016 is er geen sprake geweest van tegenstrijdige belangen.

Bezoldigingsbeleid:
De leden van de Raad van Toezicht verichten hun werkzaamheden onbezoldigd.

Externe accountant:
In 2016 is een nieuwe externe accountant benoemd door de Raad van Toezicht. Vanaf 2016 zal Berghout+MAS de nieuwe accountant zijn van Stichting Witte de With. Na een offerteprocedure heeft de Raad van Toezicht besloten om de opdracht (voorheen uitgevoerd door EY) nu te gunnen aan Berghout+MAS, in verband met hun ruime ervaring in de culturele sector.

Personeel in 2016

Defne Ayas directeur-bestuurder
Paul van Gennip adjunct-directeur
Sarah van Overeem-van der Tholen zakelijk coördinator
Yoeni Meessen associate director education & public affairs
Samuel Saelemakers curator
Natasha Hoare curator
Adelheid Smit pr, marketing & communicatie associate (t/m 31 augustus 2016)
Milou van Lieshout pr, marketing & communicatie associate (vanaf 15 augustus 2016)
Angélique Kool marketing & communications (MarCom) officer, director’s office
Gerda Brust office manager
Emmelie Mijs events en office assistent
Wendy Bos productie assistent
Docus van der Made educatie assistent
Maria-Louiza Ouranou publicaties en website associate
Jeroen Lavèn (vanaf 11 januari 2016) stagiair, (vanaf 17 mei 2016) social media & website assistent)
Erik Visser receptionist, bibliotheek medewerker en office assistent
Erwin Nederhoff receptionist
Ella Broek (vanaf 1 mei 2016) receptionist, office assistent (daarvoor werkzaam op freelance basis)
Francine van Blokland (vanaf 1 mei 2016) receptionist (daarvoor werkzaam op freelance basis)
line kramer senior technical supervisor
Suzan van Heck boekhouder

Stagiair(e)s
Jeroen Lavèn, Eline Kersten, An-Sofie van Loocke, Jasmin Farag, Frederike Sperling, Rosa de Graaf, Marinda Zuiderent, Alix de Massiac

Externe medewerkers
Zakelijk advies: Chris de Jong
Administratie: Frank van Balen
Fotografie: Aad Hoogendoorn, Sofie Knijff, Sander van Wettum, Tomas Mutsaers, Cassander Eeftinck-Schattenkerk, Marcel IJzerman, Dimitris Poteas, Sterre van der Waals
Hoofdredacteur WdW Review: Adam Kleinman

Managing editor WdW Review: Orit Gat
Grafisch ontwerp: A Practice for Everyday Life (huisstijl), Remco van Bladel, Kristin Metho, Goda Budvytyté, Alex Lesy, Izet Sheshivari, De Heren van Design (WdW Review website en app), Systemantics (programmeurs website)
Installatie tentoonstellingen: Ties ten Bosch, Jonathan den Breejen, Carlo van Driel, Chris van Mulligen, Hans Tutert, Ruben van der Velde
Ondersteuning balie en secretariaat: Remty Elenga, Marguerite de Geus, Rabin Huissen, Marjolijn Kok, Jasmijn Krol, Annelotte Vos, Gino van Weenen, Lydia Weijers
Ondersteuning events en openingen: Darly Benneker, Francine van Blokland, Yana Eekret, Remty Elenga, Marguerite de Geus, Gwendolynn van der Graaf, Rabin Huisen, Anita Hrníc Emma Hazenak, Folke Janssen, Marjolijn Kok, Bettina Kohrs, Jasmijn Krol, Sofie Maas, Erwin Nederhoff, Marcel Teunissen, Annelotte Vos, Anique Weve, Lydia Weijers, Gino van Weenen, Flora Woudstra
Art Mediators /rondleiders: Lisa Diederik, Femke Gerestein, Emmelie Mijs, Germa Roos, Brit Rooswinkel, Bram Verhoef, Gino van Weenen, Lesley Wijnands

Conform de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties heeft Witte de With met de freelance medewerkers (installatie tentoonstellingen, art mediators en balie-medewerkers) de door de Belastingdienst goedgekeurde modelovereenkomsten afgesloten.

Aan twee freelance medewerkers is een tijdelijk arbeidscontract aangeboden. Witte de With zal de wetgeving ten aanzien hiervan doorgaand monitoren en zo nodig marktconform bijstellen.

Extra Curriculum

Defne Ayas is sinds 2005 als curator verbonden aan Performa New York en SPRING Hong Kong. Ayas is lid van de Board of Directors van Arthub Asia (netwerkpartner van het Prins Claus Fonds), bestuurslid bij de Rijksakademie Amsterdam, M/other Voices en Sakip Sabanci Museum Istanbul en commissielid bij het Mondriaan Fonds. Tevens is zij adviseur voor Collectorspace (Istanbul), SAHA (Istanbul), New Cities, Future Ruins (Dallas) en Protocinema (Istanbul) en lid van de editorial board van Leap en Art Review Asia. Ayas is jurylid bij Prins Claus Fonds, De Erasmusprijs, Art Rotterdam, Tallberg Foundation en The Abraaj Group Art Prize. Ze is spreker bij

verschillende kunstbeurzen en conferenties zoals Art Basel Asia, (Hong Kong), Art Bogota (Colombia), Kunsthalle Wien (Wenen), Niarchos Foundation (Thessaloniki), Ottomans & Europeans (Bozar, Brussel) en Visiting Lecturer bij HISK (Gent). Zij schrijft regelmatig bijdragen voor publicaties zoals in 2016 voor Studio Miessen en BMW Tate Live en voor tijdschriften als *Spike Art*, *Yishu Journal*, *A Prior* en *Mousse*.

Paul van Gennip is bestuurslid van Kunstblock en van de stichting SENSATIONAL MIX (Rotterdam).

Yoeni Meessen is lid van de Adviescommissie Cultuur van de Gemeente Utrecht. Daarnaast is hij lid van de Raad van Advies van de master Education in Arts van het Piet Zwart Institute. Hij is voorzitter van The New School Collective, een vereniging van docenten en educatoren. Hij is lid van de Professional Advisory Board van de Erasmus University School of History Communication and Culture. Meessen was curator van *Public Works*, een serie van grootschalige commissies voor nieuwe kunst in de openbare ruimte in het stationsgebied in Utrecht. Hij modereerde een sessie *Making School* over nieuwe vormen van leren tijdens de Dutch Design Week en tijdens de jaarlijkse Cultuur in Beeld conferentie van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen gaf hij een presentatie over innovaties en publiek bij culturele instellingen.

Sarah van Overeem-van der Tholen trad in februari 2016 aan als bestuurslid van ArtTable Nederland. Op 14 april 2016 nam ze deel aan de workshop *Building Successful Fundraising Partnerships* in Brussel, voor Alumni van de King Baudouin Foundation United States (KBFUS). In het kader van het Sectorplan Cultuur droeg ze op verzoek van aemuse op 25 mei 2016 bij aan een groepsgesprek over de HRM-praktijk in de culturele sector. Op 13 oktober 2016 nam ze deel aan een panelsessie Development & Fundraising tijdens de Buma Classical Convention in Utrecht.

Samuel Saelemakers was in 2016 jurylid voor de Master Of Research In Art And Design aan de St Lucas School of Arts in Antwerpen. In maart 2016 was hij gastspreker bij het Hoger Instituut voor Schone Kunsten (HISK) in Gent. In juni 2016 was hij jurylid aan de Akademie voor Kunst en Vormgeving St. Joost. Sinds 2015 is hij voorzitter van het bestuur van RIB Art Space in Rotterdam.

Natasha Hoare was in januari 2016 gastcuator voor *Dialogues*, onderdeel van de London Art Fair. Voor Art Rotterdam (februari 2016) selecteerde ze de deelnemers aan de New Art Section. In april 2016 nam ze deel aan het curatorial programme van Art Brussels. In juni 2016 was ze gastcurator aan de Jan van Eyck

Academie. Ze was curator van de tentoonstelling *Self-Reflection* in het Freud Museum, London (28 juli - 25 september 2016) en nam deel aan het symposium *You're Such A Curator!* van het De Appel Curatorial Programme op 23 november 2016. Ze schrijft regelmatig bijdragen voor *Ibraaz* en *Extra Extra*. In 2016 droeg ze bij aan *Future Greats 2016* in *Art Review*.

Het **MarCom team** volgde in 2016 twee Social Media sessies met Geet Khosla (directeur van GDNK creatives influencers and brands) met als onderwerp tips & trics, case studies + best practices voor Twitter, Facebook en Instagram.

Angelique Kool en **Jeroen Lavèn** bezochten op 2 juni het kenniscafé over *Visual Storytelling*, georganiseerd door Rotterdam Festivals.

Milou van Lieshout bezocht op 26 september het kenniscafé over co-creatie, een organisatie van Rotterdam Festivals en ACMC, waarvan zij ook lid is. Ook bezocht zij op 17 november een kennisbijeenkomst van Rotterdam Festivals, met als thema *De toekomst van publiek en publieksonderzoek*.

Maria-Louiza Ouranou adviseerde van juni tot augustus 2016 bij de ontwikkeling van de documenta14 website.

Gerda Brust is werkzaam als freelance auteur voor het tijdschrift *Klei* - keramiek-magazine. In 2016 trad ze aan als bestuurslid van de Nederlandse Vakgroep Keramisten. Ze volgde de training *GROEI in Leiderschap & Management* met als thema *Psychologie* op 30 juni 2016.

Emmelie Mijs is museumdocent bij Museum Rotterdam, beeldend kunstenaar en fooddesigner.

In november 2016 hebben de volgende medewerkers de herhalingscursus Bedrijfshulpverlener (BHV) gevolgd: **Paul van Gennip**, **Gerda Brust**, **Emmelie Mijs**, **Angelique Kool**, **Wendy Bos**, **Erik Visser**, **Erwin Nederhoff**, **Ella Broek**. Freelance medewerkers: **Remty Elenga**, **Jasmijn Krol**, **Gino van Weenen**.

Adelheid Smit was in 2016 concept en project manager bij XPEX Experience Experts in Amsterdam van tentoonstellingen voor Stedsmuseum Zoetermeer en voor het vierhonderdjarig jubileum van het Stadhuis Bolsward. Daarnaast publiceerde zij het artikel "Lijnbaan-centrum: experimentele tentoonstellingen en massacultuur", in het Rotterdamse cultuurtijdschrift *Puntkomma* (juli - augustus 2016).

Docus van der Made was in 2016 coördinator van de Prijs voor de Jonge Kunstkritiek.

Witte de With dankt

A

Fadi El Abdallah, Lawrence Abu Hamdan, Dennis Adams, Adrastus Collection Mexico City, Searle Adrian, Maziar Afrassiabi, Sara Ahmed, Henning van den Akker, Alanica International Symposium, Gabriela Aleman, Alexander and Bonin New York, Arie Altena, Özlem Altin, Maritza Alvarez, Ambassade van de Verenigde Staten van Amerika in Den Haag, AMMODO, Amsterdam Art Weekend, Anou, Olivier Antoine, Natalia Antonova, A.P.E (art projects era), De Appel, A Practice for Everyday Life, Julieta Aranda, Karin Arink, Marwa Arsanios, Art Rotterdam, Hisham Ashkar, Lila Athanasiadou

B

Jack Bakker, Martine Bakker, Silvia Baltuschun, Anke Bangma, BAR, Barbara Wien Galerie Berlijn, Maria Barnas, Aram Bartholl, Shumon Basar, Eric Baudelaire, Fabian Bechtle, Tessa van Beek, Claire Beke, Mark Bellamy, Merel Bem, Samira Ben Laloua, Tamy Ben-Tor, Manetta Berends, Steyn Berghs, Pauwke Berkers, Omar Berrada, Alain van Betsbrugge, Minia Biabiany, Arielle Bier, The Big Draw, Liesbeth Bik, Leendert Bikker, Bik Van der Pol, Remco van Bladel, Michiel Blumenthal, Adam Bobbette, Madelien van Bodegom-Post, R.S. (Suki) de Boer, Solange de Boer, Bonaventure Soh Bejeng Ndikung, Eleanor Bond, Carmen van der Bor, Kasper Bosmans, Ahmed Bouanani, Touda Bouanani, Lex ter Braak, Kathelyn Brand, Lauren Brand, Ron Klein Breteler, James Bridle, Adam Broomberg, Sacha Bronwasser, Margriet Brouwer, Marianne Brouwer, Mimi Brown, Tania Bruguera, Collectie De Bruin-Heijn, Hilde de Bruijn, Katja de Bruijn, Goda Budvytytė, Nicole Buesing, Judith Butler, Valentijn Byvanck

C

Marie-Louise Calame, Evan Calder Williams, Paola Capata, Miki Carmi, CASCO Utrecht, Cassochrome, Grégory Castéra, Mariana Castillo Deball, Lieven De Cauter, CBK Rotterdam, Tony Chakar, Oliver Chanarin, Jean-Martin Charcot, Mor Charpentier, Heman Chong, Marie Civikov, Tonny Claassen, Oana Clitan, Cobra Museum Amstelveen, Philippe Cohen, Floor Margarita Cornelisse, Cornerhouse Manchester, Douglas Coupland, Crabbé, Florian Cramer, Stephen Crowe, Cuauhtemoc Médina, Keren Cytter

D

Seren Dalkiran, D.A.P. New York, Dansateliers, Rhea Dall, Michel van Dartel, Benedine Dassen, Simone Dattenberger,

Davidoff Art Initiative, Yael Davids, Wouter Davidts, De Heren van Design, DE PLAYER, Die Keure, Edo Dijkershuis, Eugenio Dittborn, DJ GoHome, Igor Dobricic, de Doelen, Mariëtte Dölle, Egbert Dommering, Nicole Donkers, Hajo Doorn, Antoinette van Dorssen, Caroline Dose, Max Dovey, Carolyn Drake, Bob Drake, Renee Drake, Nataly van Driel, Wouter van Driessche, Yvonne Dröge Wendel, Drukkerij Sint-Joris, Thomas Dudkiewicz, Caroline Dumalin

E

Ben Eastham, Füsün Eczacıbaşı, Jack Eden, Marie Egger, Maria Eichhorn, Paul Ekman, Tanja Elstgeest, het Erasmus Trustfonds, Erasmus Universiteit Rotterdam, Ali Essafi, Chris Evans, Elizabeth Overall, Gritta Ewald, Extra Extra

F

Fabrique Urbaine, Angelica Falkeling, Frantz Fanon, Jasmin Farag, FIAC Paris, Hedwig Fijen, Agathe Finney, Vadim Fishkin, Hendrik Folkers, Fonds 21, Huize Frankendael, Peter Freeman INC, Friends With Books Berlin, Freud Museum Londen, Winnie T. Frick, Futurosity

G

Jeanne Gaakeer, Amira Gad, Aslanbek Galaov, Maite García Lechner, Wineke Gartz, Matteo Gatti, Mark Geffriaud, Gemeente Rotterdam (DKC), Marjolein Geraedts, Constantine Gerapov, Femke Gerestein, Natasha Ginwala, Ronald Glasbergen, Patrick Goddard, Bob Goedewaagen, Goethe Instituut, RoseLee Goldberg, Andre Goos, Yann Gourdon, Maaïke Gouwenberg, Rosa de Graaf, Zoë Gray, Bodo Groen, Manus Groenen, Lija en Rodolfo Groenewoud van Vliet, Athena Gronti, Tamara de Groot, Kees de Gruiter, Yoeri Guépin

H

Lucas Haberkorn, Khadija Hadi, Gerard Hadders, Hinde Haest, Hamza Halloubi, Rana Hamadeh, Han Hancox, Noline van Harskamp, Nathalie Hartjes, Johan den Hartog, Hans den Hartog Jager, Jeanne van Heeswijk, Gijs de Heij, Frank Hellemans, Ludo Hellemans, Louis Henderson, Arthur Herrman, Hendrik Muller Fonds, Calla Henkel, Camille Henrot, Ana Maria Hernandez, Michael Hesp, Maurits Hertzberger, Helen Hester, Jan Hiddink, Tynke Hiemstra, Fons Hof, Noesja Hoffschlag, Carsten Höller, Craigie Horsfield, Khaled Hourani, Daan den Houter, Satch Hoyt

I

Idea Books Amsterdam, Independent Brussel, Institut français des Pays-Bas, INSTAR en Yo Tambien Exijo Platform Cuba, IFFR International Film Festival Rotterdam, Orlando Inoa

J

Emily Jacir, Alex Jacobs, Anne Janssen, Gabriela Jauregui, J.E. Jurriaanse Stichting, Jeugd Sport en Media, Jeugd Vakantiepaspoort, Chris de Jong, Karin de Jong, Renée Jongejan, Nathan Jones, Ronald Jorissen, Ruchir Joshi

K

Annika Kappner, Claudia Kammer, Natalie Kane, Willem Kars, Stefan Keide, Eline Kersten, Geet Khosla, Kapwani Kiwanga, Yana Klichuck, Eric Kluitenberg, John Knight, König Galerie Berlijn, Käthe Kollwitz, Barbera van Kooij, Charlie Koolhaas, Elena Teresa Koren, Kortmann Art Packers & Shippers, Josephine van Kranendonk, Susanne Kriemann, Sholem Krishtalka, Salomon Kroonenberg, Germaine Kruip, Klaas Kuitenbrouwer, Oleg Kulik, Kunstblock, Kunsthal Rotterdam, Kunsthalle Wien, Catherine Kustanczy, Valerie Kuster, Katja Kwastek

L

Pepijn van de Laan, La Loge, Maria Lamslag, Anne-Mercedes Langhorst, Patrick Langley, Gyz La Rivière, Esther de Leeuwe, Marsha Lederman, Daan van Lent, Wilfried Lentz, Gabriel Lester, Alex Lesy, Aurélie Lever, Liesbeth Levy, Erik van Lieshout, Thijs Lijster, Margo van de Linde, Roos van der Lint, Lisson Gallery Londen, Liverpool Biennial, Natasha Marie Llorens, An-Sofie van Loocke, Franklin Lopes, Audre Lorde, Ove Lucas, Reyn van der Lugt, Nadia van Luijk, Chris Luth

M

Philomene Magers, Mahony, Raimundas Malašauskas, Nathalie Mannaerts, Britta Marakatt-Labba, Vasilis Marmatakis, Raul Masu, Kobe Matthys, Angela McRobbie, Roel Meelkop, Niek van der Meer, Ed de Meijer, Doreen Mende, Luca Menesi, Radboud Mens, An Mertens, Kristin Metho, Metro Pictures, M HKA Antwerpen, Markus Miessen, Patrick van Mil, Jack van Mildert, ministerie van OCW, Bojana Mladenović, Naeem Mohaiemen, Mondriaan Fonds, MONITOR, Eva Olde Monnikhof, Moois Media, Julia Moreira, Motel Mozaïque, Esma Moukhtar, Marc Mulders, Nat Muller, Robert-Jan Muller, Dennis Muñoz Espadiña, Antoni Muntadas, Museum Boijmans Van Beuningen, Museum

der Brotkultur, Museum Jorn, Museum Voorlinden, Museumkaart, Museumnacht010

N

Keyna Nara, Chloë Neeleman, NEsTWORK, Daniel Neofetou, New York Art Book Fair, Gailan Ngan, Erkkä Nissinen, Liesbeth Noordegraaf-Eelens, Tomas Norkunas, Chiara Nuzzi

O

Ana Ofak, Offprint London, Julian Oggel, Ahmet Ögüt, Wendelien van Oldenborgh, Luigi Ontani, Jesse van Oosten, Henk Oosterling, Claartje Opdam, Op Het Dak, Open Set, Mark van Overeem

P

Daan Paans, Charlemagne Palestine en Aude Stoclet, Maria Pask, Pauw Hof Fonds, Ana Pavlisova, Aaron Peck, Susana Pedrosa, Aad-Jan Persoon, Emily Pethick, Pratchaya Phinthong, Piet Zwart Institute, Luca Lo Pinto, Max Pitegoff, Playground Festival, Sander Pleij, Niels van Poecke, Poetry Circle 010, Poetry International, Jos van der Pol, Michael Portnoy, Niels Post, Dimitris Poteas, Preromanbritain LLC, Jeroen Princen, Printed Matter, Productiehuis Rotterdam, Laure Prouvost, Marieke Pruis, Dafni Psarrou, Public Art Norway (KORO) Oslo

Q

Tanguy van Quickenborne

R

Mihaela Radescu, Adriana Ramić, Skriv Rätta, Mary Reid Kelly, Janelle Reiring, Rijksakademie, Ilse van Rijn, Claudio Ritfeld, Pablo Rojas, Hessel de Ronde, Theo Rooden, Evelyne Rossie, Jozef van Rossum, Rotterdam Partners, Rotterdam Festivals, Rotterdampas, Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC), De Rotterdamse Schouwburg, Royal Scottish Academy of Art and Architecture Edinburgh, Clarisse Russel, Domeniek Ruyters, Viktorija Rybakova

S

Ghalya Saadawi, Sten Saarits, SAHA Association, Mohammad Salemy, Martijn Sanders, Pieter en Marieke Sanders, Juliana Santacruz, Oscar Santillan, Arnold Schalks, Nicolaus Schafhausen, Karel Schampers, Jorg Schellenkens, Laurence Scherz, Willem Schinkel, Karlheinz Schmid, Anne-Claire Schmitz, Hans Schneider, Luuk Schotsman, Aaron Schuster, Jack Segbars, Emily Segal, Kültür Servise, Irina Shapiro, Jeremy Shaw, Izet Sheshivari, Showroom MAMA, Jan Siebold, Amie Siegel, Kristine Siegel, Simon Preston Gallery, Lukas Simonis, Lucy Skaer, Sandra Smalenburg, Melle Smets, Sandra Smets, Adelheid Smit, Loveday Smith, Frans Snik, Ron Soonieus, Frederike Sperl, Spring Workshop, SPRÜTH MAGERS, Monika Sprüth, Renée Staal, Stadsarchief Rotterdam, Daphne Standaar, Hennie Standaar,

Stedelijk Museum Amsterdam, Renilde Steeghs, Sternberg Press, Sam Steverlyncck, Stichting De Gijsselaar-Hintzenfonds, Stichting Elise Mathilde Fonds, Stichting Manifesta, STOA, Juul van Stokkum, Studio Esa Nickle, STUK, SUB-TI Subtitling, Catherine Sullivan, Adam Sutherland, Systemantics

T

Saskia Tannemaat, Natasha Taylor, Zin Taylor, Jennifer Tee, Hilde Teerlink, TENT Rotterdam, Milou Terpstra, Ana Teixeira Pinto, Jacob Thage, Joshua Thies, Marieke Tiesinga, Emma Thomas, Charles Thomson Rees Wilson, Association Timdokkals, Yoram Tomasowa, Total Art Research Institute of China Academy of Art, Hanan Toukan, Elfie Tromp, Laura Turcan, Meg Turner

U

UNICUM | Gianotten Printed Media

V

V2_ Instituut voor de Instabiele Media, Liv Vaisberg, Danna Vajda, Van Abbe-museum, Van Nelle Fabriek, Maryam Vandi, Floris Vanhoof, RM Vaughan, Olav Velthuis, Marjolein van de Ven, Tommy Ventevogel, G. Ph. Verhagen - Stichting, Rick Vermeulen, Jaurana Verschuren, Kamiel Verschuren, Via Vermeulen, Villa Stuck, Anna Visser, Floris Visser, Vlaamse overheid Departement Cultuur, Marcus Vlaar, Judith Vorwerk, Gerrie de Vries, Marloes de Vries, Nathalie de Vries, Janneke Vrij

W

Freek Wambacq, Miet Warlop, Kees Weeda, Lawrence Weiner, Julia Weist, Janneke Wesseling, Murry Whyte, Marieke Wiegel, Wiels Art Book Fair WIELS Brussel, Michelle Wilderom, Galerie Wilfried Lentz Rotterdam, Willem de Kooning Academy, Helene Winer, Mirjam de Winter, Wired Festival, Eva Wittcox, Thijs Witty, WORM instituut voor Avantgardistische Recreatie

Z

Katarina Zdjelar, Xu Zhen, Qiu Zhijie, Jan Zoet, Martine Zoeteman, Liesbet van Zoonen

Eindredactie Defne Ayas, Sarah van Overeem-van der Tholen, Paul van Gennip, Milou van Lieshout
Redactie Solange de Boer
Coverafbeelding © Gilles Mingasson

© Witte de With Center for Contemporary Art; auteurs; fotografen; kunstenaars, 2016

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopiëren, opnemen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Witte de With
Center for Contemporary Art
Witte de Withstraat 50
3012 BR Rotterdam
Nederland

Voor meer informatie:
T +31 (0)10 4110144
F +31 (0)10 4117924
office@wdw.nl
www.wdw.nl

Witte de With
Contemporary Art